

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Patnáctého prosince se uskutečnilo poslední zasedání Rady FŽO v roce 2021 a to jak prezenčně, tak i on-line s následujícím programem: 1. Kontrola zápisu z posledního jednání, 2. Plnění rozpočtu FŽO za 3. čtvrtletí, 3. Schválení rozpočtu FŽO na rok 2022, 4. Žádost ŽMP o zmocnění ve věci vyznačení vlastnictví, 5. Dopis ŽLU k transformaci, 6. Židovský hřbitov Prostějov, 7. Antisemitismus a bezpečnost, 8. Různé.

Zasedání řídil předseda FŽO Petr Papoušek, který v úvodu přivítal velvyslankyni státu Izrael v ČR Annu Azari, která nastoupila svou misi v létě letošního roku. V krátkém pozdravu paní velvyslankyně poděkovala radě za pozvání a ubezpečila přítomné, že – obdobně jako její předchůdce – navštíví v dohledné době všechny Židovské obce v ČR.

Ještě před vlastním jednáním poděkoval Petr Papoušek Tomáši Krausovi za jeho dlouholetou činnost ve funkci tajemníka FŽO, ze které odchází ke konci roku, a předal mu věcný dar. T. Kraus poděkoval přítomným za dosavadní spolupráci i za projevy uznání a díků.

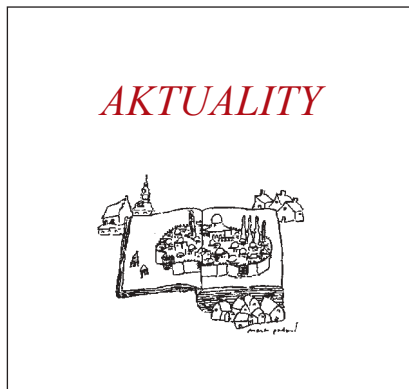
Bod 1. Kontrola zápisu: Bez připomínek, úkoly byly splněny.

Bod 2. Plnění rozpočtu FŽO za 3. čtvrtletí: Rada vzala informaci na vědomí bez připomínek.

Bod 3. Schválení rozpočtu FŽO na rok 2022: Předsedající informoval, že v roce 2022 bude třeba provést vyúčtování daru ŽM z roku 2020, přiděleného na dva roky. Pro další období bude židovským obcím i přidruženým organizacím poskytnut příspěvek ve stejné výši. Poté se hlasovalo o celkovém rozpočtu FŽO na rok 2022, který byl projednán a doporučen prezidiem a zoslán v předstihu všem členům rady.

Hlasování: 33 přítomných, 25 prezenčně, 8 on-line, 33 pro, nikdo se nezdržel a nikdo nebyl proti. **Rozpočet FŽO na rok 2022 byl schválen jednomyslně.**

Bod 4. Židovské muzeum v Praze – žádost o zmocnění ve věci vyznačení vlastnictví: Ředitel ŽMPL. Pavlát se obrátil na zástupce FŽO a ŽO Praha se žádostí o projednání možnosti získat archivní materiály, vztahující se k předválečným židovským náboženským obcím a dalším židovským právníckým osobám, které se nacházejí ve vlastnictví státu. O tyto materiály by měla žádat FŽO a pověřit ŽM jejich zpracováním, uložením a příp. i digi-

talizací. J. Pacovský upozornil na usnesení reprezentace ŽO Praha z tohoto týdne, které tento návrh zamítlo. Na jednání reprezentace L. Pavlát požádal o revizi rozhodnutí vedení ze dne 6. prosince 2021, které odmítlo tento návrh s tím, že „se jedná o archiválie příslušející Židovské obci v Praze (...) a žádá, aby v označení fondu byla jako vlastník uvedena Židovská obec v Praze“ (zejména se jedná o fond Israel-ské náboženské obce Praha, který je uložen v Archivu hlavního města Prahy).

Na základě rozsáhlé diskuse bylo hlasování o návrhu L. Pavláta odloženo s tím, že znovu proběhne jednání mezi ŽM, FŽO a ŽO Praha.

Bod 5. ŽLU – dopis k transformaci: Židovská liberální unie zaslala FŽO dne 7. listopadu 2021 dopis, ve kterém konstatuje, že splnila všechny podmínky stanovené aktuálně platným Statutem FŽO k transformaci z přidružené organizace FŽO na řádnou židovskou obec v rámci FŽO v ČR. Po diskusi, ve které vystoupili m. j. F. Fendrych, L. Kypta a další, doporučila rada, aby se dalším postupem zabývalo prezidium s tím, že rada se k hlasování o transformaci vrátí v průběhu roku 2022. Předpokládá, že do té doby budou vyřešeny sporné otázky, zejména paralelní existence několika subjektů, hlásících se k progresivnímu judaismu.

Bod 6. Židovský hřbitov Prostějov: P. Papoušek informoval o situaci v Prostějově, kde FŽO vlastní pozemek vedle komunálního hřbitova, o který město projevílo zájem. Směnu za historický hřbitov v centru, který byl předmětem dlouhodobé kontroverze, však město odmítlo. Podle nynějších informací byl projekt revitalizace historického hřbitova zařazen do plánu města na rok 2022, lze proto předpokládat možnost dohody a vyřešení celého problému v příštím roce.

Bod 7. Antisemitismus a bezpečnost:

P. Papoušek upozornil na fakt, že Evropská komise nedávno přijala evropskou strategii pro boj proti antisemitismu a podporu židovského života. Přípravuje se národní strategie ve stejné oblasti a bude možno získat finanční prostředky na příslušné projekty s tímto zaměřením. Zároveň je možnost čerpat prostředky na posílení bezpečnosti od Židovské agentury (Sochnut), předsedové ŽO se mohou obrátit na koordinátory (předseda, J. Král).

Bod 8. Různé: Vzhledem k úmrtí dosavadní dlouholeté auditorky je třeba zvolit nového auditora pro rok 2021, na základě doporučení byl pro provedení auditu navržen Ing. Ivon Rambousek.

Hlasování: 26 prezenčně, 5 on-line, 28 pro, 3 se zdrželi hlasování, nikdo proti. **Vypracováním auditu pro rok 2021 bude pověřen Ing. Ivon Rambousek.**

■ F. Fendrych upozornil na vznik pohřebního bratrstva Chevra kadiša, které se chce věnovat pohřbům osob, které neuznává tradiční halacha za Židy. K této problematice se vyjádřili Ch. Kočí a T. Kraus, bylo upozorněno na možnost využít hřbitov v Brandýse nad Labem, který pro tento účel dala k dispozici ŽO Praha. K právním náležitostem vzniku tohoto pohřebního bratrstva prozatím nedošlo. ■ J. Daniček informoval o tom, že rekonstrukce synagogy v Polici u Jemnice získala ocenění Národního památkového ústavu „Patrimonium pro futuro“ a byla přihlášena do obdobné evropské soutěže. Příští zasedání rady se bude konat 23. března 2022. *red*

OBSAH

Komentář k Tóře 4–5
 Razítka, signatury, štítky
 rozhovor s Michalem Buškem 6–7
 Port Arthur – o náhodském hostinci, jeho historii a genui loci 8–9, 16
 Kasztnerův proces – záchrana obětí kvalifikovaná jako kolaborace 10–11
 Neznámý Max – před 130 lety se narodil malíř Maxim Kopf 12–13, 23
 Mít tolik sil – o výstavě z pozůstalosti Ester Krumbachové 14–16
 Restaurování a digitalizace – projekt archivu a knihovny ŽMP 17
 Bůh je v detailech – kniha komentářů rabína Jonathana Sackse 18–19
 Advanced Style 20
 Izrael: Naděje i chmury 21
 Výběr z českých médií 22
 Kalendárium 23
 Zprávy, kultura, inzerce 24–27
 Zprávy ze světa 28

Osmnáctého prosince 2021 uplynulo už celých deset let od úmrtí Václava Havla, jedné z mála skutečných českých osobností druhé poloviny 20. století. Havel si získal uznání a obdiv nejdříve jako dramatik, poté jako disident a politický vězeň a potom jako československý a český prezident doslova na celém světě, pro který se stal symbolem obnovy demokracie a prosazování lidských práv v zemích, postižených totalitou a diktaturami. A v neposlední řadě byl také člověkem, který to všechno dokázal zastávat a prosazovat, aniž by přitom ztratil porozumění pro lidské starosti i radosti. Česká židovská pospolitost vzpomíná s vděčností na pochopení a přátelství, které jí projevil, například návštěvou bohoslužeb ve Staronové synagoze i při jiných příležitostech. A také na jeho zásadní podíl na obnově ní dobrých vztahů mezi Českou republikou a Státem Izrael.

V lednu 2006 se Václav Havel zúčastnil v rámci projektu Židovského muzea „Moje setkání s židovstvím“ večera, který se pro velký zájem veřejnosti uskutečnil ve Španělské synagoze. Připomeňme si jeho památku při příležitosti právě uplynulého výročí několika úryvků z jeho odpovědí na dotazy diváků. A jeho památka ať je nám k požehnání.

Dámy a pánové, především vám děkuji za vaše vlídné přijetí, za hezká slova na mou adresu zde pronesená, i za váš zájem a účast. Jak dobře víte, nejsem žádným velkým znalcem talmudu či židovství a předpokládám, že ani žádný takový výklad ode mne neočekáváte. Jsem schopen vám nabídnout několik svých vzpomínek, zážitků, či zkušeností. Uvítal bych však, kdyby jádro našeho setkání bylo spíše ve vašich otázkách a mých odpovědích, abych věděl, co vás zajímá, a eventuálně vás něčím nenudil.

■ Můj dědeček pocházel z rodiny velmi chudé, ovšem ne chudé prapůvodně, ale zchudlé. Vystudoval architekturu a chtěl se stát stavitelem, ale potřeboval základní vklad, aby mohl fungovat jako stavební firma. Tehdy dělal jeden člověk ve stavebnictví profesi, na které je dnes pětadesát lidí. Půjčil mu tehdy židovský bankéř, či obchodník, a to se v naší rodině nepřetržitě připomínalo, že díky Židovi, jak se říkalo, jsme se stali rodinou podnikatelskou, bohatou, posléze

buržoazní, za což ovšem přišel později zase účet.

■ Nikdy jsem nespojoval to, co se mi na někom líbí nebo nelíbí, s jeho národností nebo s etnickým původem. Mě vždy zajímalo, zda ten který konkrétní člověk páchá dobro, či zlo. Jakmile se začnou v hodnocení propojovat lidské vlastnosti s jejich národnostním nebo etnickým původem, je to začátek cesty do pekel.

■ Spisovatel, který mé psaní a myšlení ve vztahu ke světu nejvíce ovlivnil, byl Franz Kafka. A možná že jeho prostřednictvím literárně do mě cosi židovského

Václav Havel SPOLUODPOVĚDNOST ZA SVĚT

proniklo, ale možná i celkovou atmosférou města. To jsou těžko zachytitelné a popsateľné věci. Samo sebou mám rád Broda, mám rád Werfela i další pražské židovské autory. Z toho, co člověk vyzoroval, je zřejmé, že život byl nepoměrně bohatší, když se tyto tři elementy kombinovaly. Můj otec mi například říkal, že se dobře znal s Milenou Jesenskou, která s sebou vodila takového malého mlčenlivého Žida, a že „to asi byl ten Kafka“.

■ Byl to pro mě nesmírný zážitek, něco strhujícího, co pochopí jen někdo, kdo sám byl ve vězení – a doufám, že vás tady mnoho takových není. V té pustotě ducha a šedivosti života jsem neměl žádnou smysluplnou četbu ani čas na čtení, ale můj bratr mi v rámci dopisů, které mi docházely, opisoval na pokračování některé Lévinasovy eseje. A v kontextu, v němž jsem to četl, mě to nesmírně oslovilo, bylo mi to ohromně blízké a reagoval jsem na ně – poněkud zašmodrchaně – ve vlastních dopisech mé ženě z vězení. Říkám-li zašmodrchaně, pak proto, že vězeňská cenzura to, čemu nerozuměla, pustila, čímž mě vychovávala ke stále komplikovanějšímu způsobu vyjadřování. Když jsem se z vězení vrátil, četl jsem víc Lévinasových věcí, byl s ním dokonce v kontaktu a zval ho do Prahy, což se bohužel neuskutečnilo.

■ S Pavlem Tigridem jsme byli dobří přátelé dlouhá léta, dokonce si vzpomínám, že v roce šedesátém osmém se

o mě trochu staral. Bylo to v době Pražského jara, měl jsem pas, využíval jsem ho a cestoval. Přilétl jsem z Ameriky do Paříže, kde byla totální stávka, a Pavel Tigrid nastartoval auto a odvezl mě do Bruselu na fungující letiště. Samozřejmě jsem ho znal dávno předtím z jeho publikací a z časopisu *Svědectví*. Vzpomínáte-li, byl kdysi ministrem kultury za stranu lidovou. Ale Josef Lux ho nemohl tehdy přemluvit, a tak jsem mu já volal do Paříže a tak dlouho jsem do něj mluvil, až to přijal. Zda byl nejlepším ministrem kultury, nevím, ale byl to naprosto bezvadný člověk a má i své důležité historické zásluhy o dobrý vývoj.

■ Mí přátelé katolíci, ať už nebožtík můj spoluvězeň Václav Benda či současný kardinál, se mi posmívají, že můj Bůh je příliš abstraktní, že nemá žádnou osobní tvář. Já se k tomu doznávám. Je takový.

Co můžu víc říct...

■ Vzpomínám si, že někdy roku 1990 se schylovalo k novému kolu rozhovorů mezi Palestinci a Izraelem. V první fázi to mělo být supertajné a teprve v dalších fázích to mohlo vstoupit do veřejného povědomí. A já jsem tehdy navrhl jak izraelským, tak i palestinským politikům, že by ta důvěrná jednání bylo z různých důvodů docela dobré vést v Praze. Obě strany to velmi uvítaly, schylovalo se k tomu, ale potom proti mně vystoupila na území české politiky vlna posměchu, že si hraji na světového mírotvorce a že jsem utopista. Myslím, že pomáhat vytvořit prostor pro mírová jednání není žádná hanba. Nakonec to probíhalo v Oslu; Norsko tu roli přijalo, když Češi řekli, že se nebudou plést do cizí války a cizího míru. Pamatuji si, že se argumentovalo i tím, že ohrožují bezpečnost státu, když přitahují teroristy apod.

■ K tomu bych dodal to, co říkám celý život, že spoluodpovědnost za svět by měla být obecná. Všichni za tento svět a za jeho vývoj odpovídáme a všichni bychom měli tuto spoluodpovědnost přijmout. Musíme to dělat věcně, v klidu, s nadhledem, neposedle, nefanaticky, musíme umět zvážit své síly, znát hranice svých možností. To je jasné. Ale principiálně nám nesmí být jedno, co se děje kdekoli na této planetě.

(Vybráno ze sborníku *Moje setkání se židovstvím*, který uspořádal Miloš Pojar a roku 2006 vydalo ŽMP.)

SVÁTEK DAROVÁNÍ TÓRY A KNIHA RÚT

Parašat Jitro

Parašat *Jitro* je první kapitolou příběhu darování Desatera. Jeho deset příkazů a zákazů nám přirozeně splývá se dvěma kamenými deskami, do nichž byly vytesány. Přesto však 6. sívánu na svátek Šavuot, kdy si to připomínáme, nebylo Desatero darováno v jakékoli písemné podobě.

První dvě příkázání slyšel Izrael přímo z úst Božích a zbývajících osm si vyslechl Moše, aby je přetlumočil lidu, protože *když ten lid viděl ty zvuky a pochodně a zvuk šofaru a dýmající horu, řekli Mošemu: „Mluv s námi ty a uposlechneme, a Bůh at' s námi nemluví, abychom nezemřeli!“ Moše řekl lidu: „Nebojte se, Bůh přišel, aby vás zkoušel a jeho bázeň byla na vašich tvářích a vy jste nehřešili!“* První desky s Desaterem přinesl Moše až čtyřicet dnů poté, a navíc je potom kvůli zlatému teletu rozbil, a druhé desky, které už sám vytesal, přinesl až v Den smíření. A to nemluvě o celé Tóře, již mohl předat Izraeli až krátce před svou smrtí. To může být i důvod, proč se Tóra, kdykoli mluví o svátku Šavuot, vyhýbá zmínit o tom, že jde o den Darování Tóry, jak o něm mluvíme dnes, protože je slaven po sedmi týdnech žní, zdůrazňuje jeho zemědělský charakter a zjevení na Sinaji pomíjí, jako by se z Tóry nedalo odvodit, že připadá na 6. síván.

I příběh Knihy Rút, která je o tomto svátku v synagogách předčítána též, je zasazen do období pšeničné žně, a svátek Šavuot v něm přímo není uveden. Otázkou, proč tomu tak je, nelze však odbýt jen tím, že vrcholná duchovní událost na Sinaji, zjevení Boží přítomnosti celému národu a uzavření smlouvy s ním, byla jen předehrou k darování Tóry.

Čteme-li však megilat Rút, nemělo by nám uniknout, že když její hrdinka po slavnosti na závěr pšeničné žně ulehne k nohám Boaze pod křídla jeho ochrany, je tím naznačena souvislost s křídly Šechiny, Boží Přítomnosti, rozprostřenými nad Izraelem.

Boaz přijal Rút pod svá křídla v den, kdy Bůh na Sinaji přijal pod svá křídla Izrael, v den, kdy s ním uzavřel smlouvu. Tato smlouva je odedávna vykládána jako smlouva manželská, poněvadž se v ní Bůh zavazuje být obci Izraele Bohem. A stejně tak slova, jimiž Rút odpověděla na slova své tchyně, aby se po smrti jejího syna vrátila ke své moábské rodině, by mohl zopakovat každý proselyta rabínovi, když

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: Šavuot, 2002.

ho od tak riskantního kroku odrazuje: *Tvůj lid je mým lidem a tvůj Bůh mým Bohem.*

Naomi, když v Moábu pohřbila svého muže a oba své syny, neměla Rút co dát, a když po návratu do Bejt Léchem říkala, *aby se o ní už nemluvalo jako o Naomi, protože jí Šadaj velice ztrpčil život*, mluvila upřímně a můžeme si tedy být jisti, že své snaše neidealizovala ani svůj lid, ani jeho Boha. Uvažujeme-li nad tím, čím získala úctu a lásku moábské snachy, byla to přímočarost, s níž dokázala čelit bolestné pravdě. Následovala se svými dvěma syny svého muže, aby přežili hladomor v Judeji, ale nakonec se tam trvale usadili a dovolili oběma synům, aby se oženili s Moábkami. Bůh všechny tři zabil a ona mu neměla co vyčítat.

Po návratu do Bejt Léchem chodila však Rút na její radu paběrkovat na Bozovo pole a svou láskou k Naomi získala úctu tohoto muže. Když se divila, proč se k ní chová jako k vlastní děvečce, ačkoli je cizinka, řekl jí: *„Bylo mi sděleno vše, co jsi učinila pro svou tchyni poté, co jí zemřel muž, a opustila jsi svého otce, svou matku*

a svou rodnou zemi a odešla jsi k lidu, který jsi nikdy předtím neznala. Hospodin ti oplátí tvé činy a dostane se ti plně odměny od Hospodina, Boha Jisraele, pod jehož křídly jsi přišla nalézt ochranu.“ A tak Rút uposlechla Naomi i v tom, že si o slavnosti dožíněk pamatovala místo na mlatu, kde se Boaz uložil, a ulehla tam k jeho nohám. *A když se uprostřed noci vyděsil a hmatal a hle, u jeho nohou mu leží žena, tak na jeho otázku „Kdo jsi?“ řekla: „Já jsem Rút, tvá služebnice, a ty rozprostři svá křídla na svou služebnici, protože jsi vykupitel!“*

V Izraeli platil zákon, že dědičná půda jednoho kmene nesmí svatbou vdovy po bezdětném muži připadnout jinému kmeni. Proto Tóra nařizuje, aby se s vdovou oženil jeden z příbuzných zemřelého a vykoupil tak osiřelou půdu. Prvorozený syn, který se potom narodil, byl však potom jako dědic pole pokládán za syna zemřelého, ne za syna jeho vykupitele. Když nejbližší Elimelechův příbuzný odmítl vykoupit osiřelé pole, ujal se ho Boaz a prohlásil: *„Jste dnes svědky, že jsem z rukou Naomi získal, co patřilo Elimelechovi a co patřilo Kiljonovi a Machlonovi. A že jsem také získal za ženu moábskou Rút, Machlonovu ženu, abych zachoval jméno mrtvého při jeho dědictví a jméno mrtvého nebylo vyřazeno z lidu jeho bratří a z brány jeho místa, toho jste dnes svědky!“* Dodnes mnozí čtenáři vrtí hlavou nad tím, že si Boaz vzal Moábkku, když Tóra výslovně zakazuje sňatky s Moábcí, protože neposkytli Izraeli volný průchod svým územím a na radu Bileáma na ně prostřednictvím svých dcer nastražili past. Vysvětlení, že se zákaz týká jen moábských mužů, nemusí každého uspokojit, a je možné, že i příbuzný, který odmítl Elimelechovo pole přijmout, tak učinil kvůli Rút, protože nechtěl přestoupit zákon. Boaz se však rozhodoval na základě toho, co o Rút věděl.

Na pohled prozaický příběh, jenž se ani slovem nedotkne souvislosti se svatbou Svatého, buď požehnan, s potomky Avrahama, Jicchaka a Jaakova, které vyvedl z egyptského otroctví, zdůrazňuje tak paralelu mezi cizinkou Rút a Izraelem, který našel útočiště pod křídly Boží prozřetelnosti jako ona a stal se z vlastní vůle prvorozeným z národů, jak Bůh prohlašuje v Tóře: *Můj prvorozený syn je Jisrael.* Rút pak porodila Oveda, protože *sloužil* tomu, aby nezanikla rodová linie, vedoucí ke králi Davidovi a budoucímu vykupiteli Izraele.

EFRAIM K. SIDON

ZATVRZENÉ SRDCE**Vaera (2M 6,2–9,35)**

Klasický filosofický rébus – v paraše *Vaera*, ještě před první egyptskou ranou, mluví Bůh k Mošemu: „Já však zatvrdím faraonovo srdce a učiním v egyptské zemi mnoho svých znamení a zázraků...“ (2M 7,3) Problém je zjevný. Když to byl Bůh, kdo faraonovo srdce zatvrdil, kde pak byla faraonova svoboda rozhodování? Bud' egyptský panovník měl skutečnou volbu, nebo neměl. Pokud ano, byl za tvrdost svého srdce odpovědný on sám, ne Bůh. Pokud ne, znamená to, že právě Bůh „tahal za nitky“, určoval faraonovy reakce? Jak to shrnul Maimonides: Kdyby neexistovala svobodná vůle, jaké místo by pak bylo pro celou Tóru? Jakým právem by Bůh mohl trestat zlo a odměňovat dobro?

V hrubých rysech je odpověď obsažena v přesné volbě slov biblického vyprávění. Až do šesté rány je faraonovo zatvrzení srdce přičítáno Bohu. Raši vykládá zatvrzení faraonova srdce u druhé pětice ran jako trest za jeho vlastní neoblomnost, která byla důvodem, proč u prvních pěti ran odmítl izraelský lid propustit.

Podle Maimonidova výkladu zatvrzení faraonova srdce Boží mocí znamená, že „mu bylo odepřeno pokání a nebyla mu propůjčena svoboda odvrátit se od zlého“. Albo a Sforno přicházejí s opačnou interpretací. Bůh zatvrdil faraonovo srdce, právě proto, aby mu vrátil jeho svobodnou vůli. Řada strašných ran zdevastovala egyptskou zemi a faraon byl pod velkým tlakem, aby Izraelity propustil. Kdyby tak učinil, nebyl by to projev jeho svobodné vůle, nýbrž působení vyšší moci. Proto Bůh zatvrdil, utužil jeho srdce tak, aby i po prvních pěti ranách mohl skutečně svobodně říci ano, či ne.

Nejprostší, ale zároveň nejpřesvědčivější je vysvětlení talmudických učenců o *je-cer ha-ra*, zlém sklonu. Rav Assi řekl: „Zlý sklon je nejprve tenoučký jak vlákno pavučiny, později je však silný jako tažné lano.“ Rava řekl, že zlý sklon je nejdříve „kolemjdoucí“, potom „host“ a nakonec „pán“. Zlo má dvě tváře: První z nich, obrácena k vnějšímu světu, zračí to, co se děje s obětí. Druhá tvář, obrácená dovnitř, vyjadřuje to, co se děje s pachatelem. Zlo totiž svého strůjce polapí ve vlastní síti. Ten pomalu ale jistě ztrácí svobodu a stává se poddaným, nikoli pánem zla.

Z komentářů rabína J. Sackse ke Druhé knize Mojšišově, které v překladu Terezy Rejškové vydalo nakl. P3K (viz strany 18–19).

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách leden 2022****tevet/švat/adar I. 5782**

Na bohoslužby je nutné se registrovat a doložit očkovací certifikát nebo PCR test ne starší než 72 hodin v den bohoslužby.

Nadále je nutné nosit respirátory a dodržovat rozestupy dva metry.

Staronová synagoga

31. 12. pátek		začátek šabat 15.51 hodin
1. 1. sobota	VAERA 2M 6,2–9,35 hf: Ez 28,25–29,21	konec šabat 17.06 hodin
3. 1. pondělí	Roš chodeš švat	začátek šabat 15.59 hodin
7. 1. pátek		
8. 1. sobota	Bo 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28	konec šabat 17.14 hodin
14. 1. pátek		začátek šabat 16.08 hodin
15. 1. sobota	ŠABAT ŠIRA BEŠALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31	konec šabat 17.22 hodin
17. 1. pondělí	TU BIŠVAT – NOVÝ ROK STROMŮ	začátek šabat 16.19 hodin
21. 1. pátek		
22. 1. sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6	konec šabat 17.32 hodin
27. 1. čtvrtek	Den památky obětí holokaustu	začátek šabat 16.31 hodin
28. 1. pátek		
29. 1. sobota	MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 hf: Jr 34,8–22; 33,25–26	konec šabat 17.42 hodin
1. 2. úterý	1. den Roš chodeš adar I.	
2. 2. středa	2. den Roš chodeš adar I.	začátek šabat 16.42 hodin
4. 2. pátek		
5. 2. sobota	TRUMA 2M 25,1–27,19 hf: 1Kr 5,26–3,13	konec šabat 17.53 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, sobotní mincha ve 13.30 hodin.

31. 12. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	15.51 hodin
7. 1. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	15.59 hodin
14. 1. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	16.08 hodin
21. 1. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	16.19 hodin
28. 1. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	16.31 hodin
4. 2. pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	16.42 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Bejt simcha

Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin (Praha 1, Maiselova 18, 3. patro), nebo prostřednictvím on-line platformy Skype.

RAZÍTKA, SIGNATURY, ŠTÍTKY

Rozhovor s Michalem Buškem o pátrání po uloupených knihách

Mgr. **MICHAL BUŠEK** (nar. 1975 v Mělníce) absolvoval studia judaistiky na HTF UK a od roku 2001 působí v Židovském muzeu v Praze (ŽMP). Zaměřuje se na historii knižního fondu muzea a na vyhledávání knih a tisků, uloupených během nacistické okupace. V Galerii Roberta Guttmanna připravil výstavy „*Naděje je na další stránce...*“ (100 let knihovny Židovského muzea v Praze (2007); „*A vypravuj synu svému...*“ (Hagady ve sbírkách Židovského muzea v Praze (2010) a „*Pojď, milý můj...*“ (Ilustrace k Písní písní (2016). Je autorem řady odborných článků.

V létě loňského roku získalo ŽMP zpět rabínskou bibli ze 16. století, která zmizela během druhé světové války. Psal jste pro *Rch* článek a zmínil jste v něm vstřícné jednání jak aukční síně Sotheby's, tak majitele sbírky, který knihu vlastnil a bez náhrady vydal. Je to častý přístup?

Úplně častý ne, ale zrovna významná aukční síň Sotheby's se hlásí k politice navrácení uloupených předmětů. Povědomí o tom, že probíhá provenienční výzkum, tedy že instituce i soukromníci by měli zkoumat, zda v jejich sbírkách není nějaký předmět, který sice mohli získat v dobré víře koupí, nicméně původně pochází z ukradeného židovského majetku, už určitě existuje. Vždy ale záleží na konkrétní instituci či osobě, jak se zachová.

Pokud v rámci aukce v Sotheby's identifikují původního vlastníka, sami se přihlásí, ověřují, zda jde opravdu o dotčený majetek, a pak se podílejí na vrácení původnímu majiteli. To byl případ zmíněné rabínských bible, všimli si razítka knihovny pražské obce na titulním listu. My jsme pak nálezy ještě ověřili na základě záznamu v předválečném katalogu knihovny i zmínky o ní v článku z roku 1935, který napsal knihovník Tobias Jakobovits a rabínskou bibli v něm zmiňuje. Jednání s majitelem, správcem knihovny Valmadonna Trust Library, pak probíhala velmi vstřícně a Bombergovu rabínskou bibli nám vrátil. Vždycky to tak samozřejmě není.

Jak po knihách a tiscích, které byly součástí knihovny předválečné pražské náboženské obce, pátráte? A jak významná to vůbec byla knihovna?

Většina obecních knihoven vznikala z darů soukromých sběratelů, a to až v 19. a 20. století, dříve – na rozdíl od zámečkových či klášterních knihoven – neexistovaly. Díky asimilaci už lidé neměli zájem shromažďovat početné judaistické knihovny. Ať už se jednalo o rabíny, kteří věděli, že pro jejich sbírku nebude uplatnění, nebo o sběratele, odkazovali své knihy židovské obci. Knihovna pražské obce vznikla roku 1857, patří tedy mezi nejstar-

„Je to napínavé a zajímavé...“ M. Bušek v knihovně ŽMP. Foto Dana Cabanová.

ší komunitní knihovny v Evropě a patřila mezi ty bohatší. Sběratelé jí dali spoustu prvotisků, vzácná vydání z 16. a 17. století. Do jejího fondu patří knihovna rabína Salomona Rapoporty nebo rabína Barucha Jejttelese. Patří sem i knihovna Koppelmanna Liebena, judisty, bibliofila a epigrafika. Celkem měla asi 25 tisíc svazků.

A nacisté se o ni zajímali.

Jistě. Obecní knihovnu hned po okupaci zabavili a odvezli do Orientálního ústavu, který sídlil v budově právnické fakulty. Nacisté pátrali po nejvzácnějších věcech, aby je mohli prodat a obohatit se. Nechávali si vytipovávat vzácné tisky od odborníků, a to nejen u nás, ale v celé okupované Evropě, všude v této oblasti pracovali judaisté, knihovníci, hebraisté. V Terezíně zpracovávalo zabavené knihy tzv. Talmudkommando. Po válce se zjistilo, že větší část obecní knihovny je stále přímo v ústavu, naházená na hromadě, protože se jí nacisté snažili ještě před koncem války zlikvidovat, část byla odvezena do Zlaté Koruny, další část se nacházela na zámku v Koutech u Do-

mažlic. Ale samozřejmě nebyla úplná, ztratilo se asi 10 tisíc svazků.

Včetně vzácných tisků.

Ano. Všichni, kdo se po válce snažili sbírku zpracovat, utřídit ji (především to byl hebraista Otto Muneles), hledali ztracené a chybějící knihy. Jak si lze představit, po válce na tuto snahu nebyly ani kapacity, ani finance, ani prostory, do Prahy se svázely veškeré knihy, které měly nějakou spojitost s judaismem. Do muzea se dostávaly tisíce a tisíce knih, jednak z Terezína, jednak ze zámku v severních Čechách, kam se koncem války, kdy začalo bombardování Berlína, převezly knihy z Říše, aby byly v relativně bezpečnější oblasti.

Jak se tehdy knihy dohledávaly?

Předválečná knihovna byla dobře zpracovaná, měla signatury, kvalitní vázané i listkové katalogy, zvláště pro hebraika a zvláště pro judaika. Podle toho se mohli orientovat a zjistit, která čísla signatur chybějí. Takto systematicky se ale v poválečném chaosu

moc nepostupovalo: muzeum bojovalo s nedostatkem místa i kapacit, nejen po válce, ale v podstatě po celé období komunismu. Takže až po pádu režimu a po odstátnění muzea v devadesátých letech se sbírka dočkala odbornějšího přehlednutí a zjišťování ztrát.

Mluvil jste také o razítku.

Všechny institucionální knihovny měly razítka, kterými označovaly své knihy, a to většinou na titulním listu, na straně 17 (tato tradice se drží neuvěřitelně dlouho) a v zadu. Obecní knihovna měla kromě razítek ještě štítky. Někdy donátoři žádali, aby jejich knihovna zůstala jako celek, v jednotlivých knihách pak bylo poznamenáno, z jaké pozůstalosti či daru svazek pochází – to se psalo na štítky, které se do knih lepily. Takže pro nás jsou vodítkem především razítka, signatury, štítky, zápisy v katalogu.

Dohledalo se během čtyřiceti let socialismu vůbec něco?

To nelze zjistit, ale předpokládám, že pokud se něco našlo, vrátilo se to do sbírky.

Nalezl jsem nějaké informace o knihách, asi deseti kusech, které ještě dodatečně vracel Orientální ústav. Nešlo tedy o žádné větší nebo významnější celky.

A ztratilo se ještě něco?

To také nelze přesně říct. Ale tato původní knihovna pražské židovské obce byla od ostatního knihovního fondu muzea oddělena. Bylo a je na ni pohlíženo jako na historické jádro knihovny sbírky Židovského muzea, tudíž to nejcennější, takže se určitě víc dbalo na to, aby knihy nemizely. V roce 2001 se muzeum přestěhovalo z Jáchymovy ulice do dnešního sídla U Staré školy, vznikly nové depozitáře a mohla se udělat nová kontrola muzejního fondu.

A začalo se také s intenzivnějším pátráním?

Intenzivnější dohledávání začalo zhruba před šesti lety a souvisí to i s tím, že se začala víc zkoumat provenience knižních fondů. ŽMP s tímto výzkumem začalo již v roce 2001, a postupně se to rozšířilo po světě. Takže dnes už mnohé veřejné knihovny v Evropě i ve Spojených státech zjišťují původ knih, které mají ve svých sbírkách, a vytvářejí databáze, v nichž zveřejňují původní vlastníky. To je pro nás nejjednodušší cesta, jak určit, zda se někde nenacházejí knihy z předválečné obecní knihovny.

Musíte tedy probírat databáze jednu po druhé?

Cesta, jak dohledávat knížky, je trojí: první jsou zmíněné databáze, kdy zadáme vlastníka, objeví se konkrétní knihy a často i skeny a my můžeme ověřit, zda je tam razítko pražské náboženské obce, respektive její knihovny, případně i signatura. V katalogu ověříme, že je to opravdu ona ztracená kniha, a pak zbývá zkontaktovat současného vlastníka s žádostí, aby nám knihu vrátili. Druhá cesta spočívá v tom, že dohledáváme tisky v katalozích knihoven a některé knihovny už uvádějí u bibliografického záznamu i provenienční znaky. To znamená, že nemají vlastní specifickou databázi vlastníků, ale tyto informace uvá-

dějí v on-line katalogu. A znovu: dohledáváme vlastníka, tedy knihovnu židovské náboženské obce, případně požádáme o sken a zkontrolujeme razítka či signaturu. Někdy stačí zadat vlastníka a objeví se konkrétní knihy, někdy musíme jít v katalogu knihu po knize a kontrolovat provenienci. Stane se, že hledáme knihu, která u nás není k dispozici a žádá ji nějaký badatel, tak zkusíme, kde jinde ji mají. Pak zjistíme, že tisk, který je v jiné knihovně, je vlastně náš. Leckdy tak při procházení katalogů jiných knihoven i v zahraničí dohledáme svazek z obecní knihovny.

Téměř detektivní práce...

Je to napínavé a nesmírně zajímavé. Třetí cesta je pátrání v aukčních katalozích. Většinou se zveřejňují titulní listy, na které se dávaly razítka a signatury. Procházíme kompletní nabídku aukce, jednotlivé položky a kontrolujeme, zda se někde nenachází razítko knihovny. Když jej objevíme, požádáme aukční síň, aby knihu stá-

Razítka a jedna ze signatur pražské knihovny.

hla z prodeje, vneseme na ni restituční nárok. V případech, kdy jde o majetek aukční síně, začneme jednat přímo s ní, pokud síň prodej zprostředkovává, zkontaktuje nás se současným majitelem.

Aukční katalogy sledujeme také z akvizičního důvodu, hledáme, zda se v nich neobjeví něco, co by doplnilo naši sbírku, bohemikální hebrejské tisky.

Je rozdíl mezi jednáním zahraničních institucí a soukromníků?

Určitě. Jedná-li se o soukromého prodejce, prodává kvůli zisku. Zásadně naše věci nekupujeme, a pokud nedojde k dohodě a uznání našeho nároku a knihu nevrátí čistě na základě morálního hlediska, tak se snažíme o nějakou kompenzaci. Například darujeme knihu, kterou muzeum vydalo, nebo knihu, již máme ve více exemplářích.

A je rozdíl mezi tím, když se knihy či tisky ocitly v židovských rukou, a tím, když je vlastní knihovna či univerzitní instituce?

Občas bývá komplikovanější jednání s židovskými vlastníky, kteří mají pocit, že by kniha měla být v židovských rukou, přístupná k bádání...

Ale tyhle podmínky muzeum snad splňuje.

Správně, tak vždycky argumentujeme. Vysvětlujeme, že pražská židovská obec stále funguje, nezaklikla, že knihovna je nyní v ŽMP, ale muzeum ji nijak nezakonzervovalo, slouží badatelům. Tato jednání bývají složitější a zdlouhavější, trvají třeba i roky.

V současné době jednáme s Institutem Lea Baecka v New Yorku o navrácení dvou tisků. Institut vznikl s cílem zachránit památky po německy mluvících Židech a zpřístupnit knihy badatelům. Oni sice uznávají, že knihy patřily pražské obecní knihovně, ale nechtějí je vracet „nástupnickým organizacím“.

Zde nastupuje výše zmíněná argumentace a snaha vysvětlit specifika historie pražské obce, že nebyla vyloženě česká nebo německá, a že čeští Židé mluvili česky i německy nebo jidiš a knihy sem tedy patří.

Jak snadno mohou badatelé tisky studovat?

Všechny si mohou dohledat v katalozích, buď on-line, nebo v našich svázaných a lístkových, a pak je studovat prezenčně v badatelně. Jsou přístupné odborníkům, studentům i laikům.

Záleží při pátrání také na osobních kontaktech, zda máte v konkrétní síni či knihovně „svého člověka“?

Osobní kontakty jsou důležité. Když se na konferenci seznámím s kolegy ze zahraničních institucí, stává se, že oni pak mají o dohledávání našich knih větší zájem; takto jsme navázali spolupráci s badateli z Hochschule für Jüdische Studien v Heidelbergu.

Vzácný je případ aukční síně Kestenbaum & Company, v níž se o problematiku dohledávání a vracení knih zajímá přímo pan Kestenbaum. I díky osobnímu setkání proběhla jednání rychle a úspěšně.

Je také rozdíl mezi tím když jednáme s lidmi z Evropy a Amerikou a Izraelem.

(pokračování na str. 16)

PORT ARTHUR

O náhodském hostinci, jeho historii a genu loci

Seděli jsme v Port Arthuru a Benno řekl: „Tak revoluce se odkládá na neurčito.“

Takto zní úvodní věta románu Josefa Škvoreckého *Zbabělci* (poprvé vyšel v roce 1959), který popisuje události osmi dní konce války v květnu 1945 v jehorodném Náchodě. Kniha, jež se stala jednou z nejdůležitějších textů české prózy poloviny 20. století. A zároveň jaksi mimoděk proslavila hostinec Port Arthur. Hostinec, který v téměř v nezměněné podobě interiéru od roku 1904 funguje nepřetržitě dodnes, a dokonce pod tím samým „nezávadným“ názvem přežil nacismus a i komunismus.

Od úmrtí Josefa Škvoreckého (27. září 1924 Náchod – 3. ledna 2012 Toronto) uběhne letos v lednu už deset let. Do Náchoda se ještě po pádu komunistického režimu stihl vrátit, oslavil tu své osmdesáté narozeniny, navštívil i zmíněný hostinec. Na náměstí postavili slavnému rodákovi sochu; ale upřímně řečeno, jediným autentickým místem, jež alespoň v kulisách navozuje atmosféru Škvoreckého mládí, je právě Port Arthur. Připomeňme si jeho historii.

ZAKLADATEL RUDOLF STARK

V roce 1875 vybudovali v Náchodě železnici a nastal rychlý rozkvět dosud malého podhorského městečka u polských hranic. Na přelomu 19. a 20. století vedl značný nárůst obyvatel k rozvoji průmyslu a nových podnikatelských aktivit, včetně pohostinských. A právě tehdy, v roce 1903, zakoupil židovský podnikatel Rudolf Stark kus pole v nově budované Rokytanského (dnes Purkyňově) ulici se záměrem postavit na něm jednopatrový dům. V přízemí byl plánován hostinec a dva byty, v prvním patře pak byty čtyři. Stavba domu (č. p. 473) s fasádou s prvky rané secese byla dokončena v srpnu 1904 a koncem téhož roku získal Rudolf Stark hostinskou koncesi „prodávati pokrmy, čepovati pivo a víno, výčep jemných likérů, prodávati kávu, čaj, čokoládu a jiné teplé nápoje a občerstvení, dovolené hry“. Nedlouho poté mu bylo povoleno i „přechovávání cizinců“.

Pro nový hostinec se musel najít i název. Právě v té době se na Dálném výcho-

dě odehrávala rusko-japonská válka (1904–1905). Hlavní námořní základnou carského Ruska byl přístav Port Arthur, a proto se nevyhnutelně stal strategickým cílem japonského císařství. V květnu 1904 po těžkých krvavých bojích začali Japonci přístav obléhat, Rusové se 2. ledna 1905

Restaurace se starým nápisem Port Arthur před „lakýrnickým“ zásahem.

vzdali a z námořní základny v Port Arthuru ustoupili. Tento válečný konflikt v tehdejší Evropě velmi pozorně sledovali, přičemž české sympatie byly jednoznačně na straně Rusů, byť v bojích neúspěšných.

Johannes Urzidil v povídkové sbírce *Hry a slzy* popisuje, jak právě v době rusko-japonské války si macecha malého chlapce, rodem Česka, broukala: „Jede fůra z Port Arthura, na ní sedí Kanimura“, zatímco „chlapec a otec nproti tomu byli pro Japonce a pohrdali generálem Kuropatkinem. Tak byly tenkrát rozděleny strany v Praze. ‚Hahaha, generál Kuropatkin vítězně ustupuje,‘ zasmál se otec nad novinami. ‚Hahaha, vítězně ustupuje,‘ řehonil se syn a na znamení jednotné fronty udělal na macechu dlouhý nos. Načež mu tatínek jednu vlepil, čistě pro formu.“ Nicméně v Náchodě byla volba neobvyklého názvu nového hostince jistě příkladným vlasteneckým

činem a přilákala do něj celou řadu zákazníků. Hostinec prosperoval a majitel Rudolf Stark v roce 1907 zažádal o stavební povolení na jednopatrovou přístavbu navazující na hostinský lokál – taneční sál s galerií.

OKÉNEM VE DVEŘÍCH

Na konci roku 1907 však Stark kvůli nízké finanční prosperitě a značným dluhům ztratil o hostinec zájem a od roku 1908 se stal novým hostinským (od roku 1910 i majitelem domu) Josef Husinský s chotí. Zisk z pohostinské činnosti se nakonec postupně navýšil díky pronájmu bytů v domě „lepší společnosti“, vyšší střední třídě. Byty totiž svým komfortem převyšovaly běžný náhodský standard.

První světová válka způsobila rozvíjejícímu se podnikání rázem značnou ztrátu. Odchod mužů, otců i synů z mnoha rodin na frontu, nedostatek potravin, piva, vlastně všeho, srazil tržby na minimum. Majitel domu Josef Husinský byl tak nucen odprodat část domu s tanečním sálem (noví majitelé zde zřídili sklad) a dodnes patrný průchod z hostince do tanečního lokálu byl zazděn. V poválečné době Československé republiky začal hostinec

pozvolna prosperovat, majitel dokonce náhradou za taneční sál zakoupil v roce 1930 velký hudební automat.

Po roce 1939, v období druhé světové války, nastala pro hostinec Port Arthur nejtragičtější, ale zároveň nejslavnější éra. Jak uvádí historik Jan Čížek, ke konci roku 1939 byl Josef Husinský přinucen ukončit živnost a vedení hostince převzal Josef Bárta, jenž se –

na rozdíl od pana Husinského – mohl vykákat árijským původem. Po přijetí norimberských rasových zákonů nicméně Port Arthur zůstal jediným hostincem v Náchodě, jež mohli navštěvovat Židé. Ale i to nakonec bylo příliš. Nově bylo nařízeno, že nápoje Židům mohou být podávány

Dveře s okénkem se dochovaly dodnes.

pouze malým okénkem ve dveřích vedoucích z lokálu na chodbu. Velkým paradoxem ovšem je, že krátce před válkou používali toto okénko naopak němečtí obyvatelé Náchoda, aby nemuseli s židovskými hosty Port Arthuru sedět v jedné místnosti. Dveře s okénkem se dochovaly v původním provedení dodnes.

Tou slavnější stránkou válečné éry Port Arthuru ale bylo, že se lokál stal od roku 1942 dvakrát týdně zkušebnou Zachovalova jazzového orchestru. Scházeli se zde mladí příznivci Němci zakazované swin-

Interiér zůstal zachován v téměř původní podobě.

gové muziky. Přesně tak, jak popisuje v *Zbabělcích* Josef Škvorecký.

V roce 1942 zemřel Josef Husinský, jeho manželka Františka zahynula o rok později v koncentračním táboře. Po druhé světové válce hostinskou činnost provozoval až do roku 1947 Josef Bárta, po jeho smrti jeho žena a následně Eliška Hofmanová-Rejchrtová. V roce 1953 v rámci komunistického nuceného rušení živností byl hostinec převeden do nájmu státního podniku Restaurace a jídelny (RaJ). V roce 1961 byl celý dům rozhodnutím okresního národního výboru státem vyvlastněn a přešel do správy bytového podniku.

V SOBOTU A NEDĚLI ZAVŘENO

V éře reálného socialismu se v hostinci často střídali personál. Z nedostatku financí se neprováděly technické a stavební úpravy (rozšíření restaurace na celé přízemí) a hostinec takto „přežíval“ až do konce roku 1989. V rámci restitucí v roce 1991 byl celý objekt vrácen paní Hofmanové-Rejchrtové. Od té její téhož roku koupil současný vlastník domu a zároveň provozovatel hostince Port Arthur pan Miloš Bartoš.

V roce 1991 byla fasáda domu (jeden z nejvýznamnějších dokladů první fáze secesní výstavby města) zapsána do seces-

ního architektonického dědictví města Náchod s požadavkem na její zachování. Pan Bartoš pouze poněkud necitlivým způsobem vyměnil původní dřevěná okna domu za plastová. Aby mohl plastová okna vyměnit, musel se z fasády domu odstranit i vývšní plechový štít s názvem „Hostinec Port Artur“ a logem RaJ z doby, kdy jej provozoval stát. Tím se na fasádě odkryl původní nápis z roku 1904 „RESTAURACE – RESTAURATION – PORT ARTHUR“. Bohužel, tento historický nápis byl před dvěma lety devastován jakýmsi „lakýrníkem“, který jej zcela neodborně barbarsky „restauroval“. Na další opravy (především „otřískané“ fasády) a úpravy stávající majitel zatím nemá finanční prostředky, a tak zůstal interiér téměř intaktně zachován ve své původní podobě, včetně vyřezávaných ornamentů vstupních dveří do

domu, zábradlí schodiště, dřevěných obkladů stěn i prosklené dřevěné předělové stěny obou částí lokálu. Také mohutný kulečník uprostřed lokálu zdá se být původní.

Úsměvný je příběh obrazu s tematikou tančících párů v Port Arthuru od malíře Bohumila Španiela, náchodského soupeřníka a přítele Josefa Škvoreckého-

Náchod, kresba Josefa Škvoreckého.

ho. Obraz se spisovateli tak zalíbil, že jej použil na obálku prvního vydání *Prima sezony* ve svém exilovém nakladatelství '68 Publishers v Torontu. Aby nezpůsobil potíže Španielovi, do tiráže napsal, že obraz s názvem *Benno's Big Band Blues* namaloval americký malíř Buddy Biderbecke, jehož narození se shodovalo s datem narození Škvoreckého.

Hostinec Port Arthur je v provozu dodnes, a to ve všední den od 16 hodin, o sobotách a nedělích je zavřeno. Má svoji poklidnou atmosféru, stůl štamgastů – ale především neuvěřitelného a nezapomenutelného genia loci.

Text, foto, repro **TOMÁŠ MAZAL**

Spisovatel a editor Tomáš Mazal, znalec díla Bohumila Hrabala, napsal mj. knihu *Putování k Port Arthuru. Cestopis zbabělců* (2007), pro niž na základě míst a postav zmíněných ve Škvoreckého díle vytvořil tematický náchodský místopis po autorových stopách a stopách pamětníků a hlavně pamětnic. Důmyslný přebal knihy tvoří přetištěná mapa, již Škvorecký v rámci svých mladických „nesmyslných kartografických činností“ (jeho slovy) vytvořil a vlepil do předšátky prvního strojopisu *Zbabělců*. Strojopis daroval své spolužačce z filosofické fakulty Marii Štichové a ta vzácnou památku dala právě T. Mazalovi, který originální vlepenou mapku objevil.

Jedná se o klasický plán města ze třicátých let 20. století, jež Škvorecký opatřil vlastní legendou vepsanou červenou tužkou podle děje *Zbabělců* (vyznačuje v něm například protitankovou překážku, Nejezchlebovic sklad a řadu dalších, celkem přes dvacet míst).

Zajímavý je ovšem i plán samotný, na němž jsou vyznačeny továrny, hotely, restaurace, obchody a provozovny. Figurují zde například Mautnerovy textilní závody (po znárodnění Těpna Náchod) či Židovská

ulička a také dvě lokace, které známe již ze vzpomínek paní Věry Tomanové (viz *Židovská ročenka 2017/2018*). Jednak na Rašínově třídě lékárna U Černého koníčka, již vlastnil její otec pan Bayerle, a jednak firma jejího dědečka: Leo Strass a spol., výroba a velkoobchod textilním zbožím na Týřšově třídě. Starší bratr paní Tomanové, Pavel, byl muzikant a hrával s orchestrem. A kde jinde než v Port Arthuru. (am)

KASZTNERŮV PROCES

O záchraně obětí holokaustu, kvalifikované jako kolaborace

V pařížském nakladatelství Viviane Hamy nedávno vyšla kniha Yorama Lekera, věnovaná maďarskému židovskému právníkovi Rezsöovi Kasztnerovi, který se spolu s dalšími pokoušel najít cestu, jak zachránit maďarské Židy před zkázou holokaustu, což se dílčím způsobem i podařilo. Po válce byl v Izraeli obviněn, že „zaprodal svou duši nacistům“, a nařčení z kolaborace ho připravilo o čest, a nakonec i o život. Kniha L'âme au diable (Duši ďáblu) znovu otvírá případ, který nebyl dodnes uspokojivě a spravedlivě uzavřen a ve své době vyvolal velkou pozornost i spoustu vášní. Yoram Leker, právník a ve Francii známý spisovatel, není na celém případě zainteresován jen jako romanopisec nebo historik. Mezi Židy, kteří díky Rezsöovi Kasztnerovi přežili, byla i jeho matka.

Připomeňme si při této příležitosti fakta a okolnosti tohoto podivného a tragického příběhu.

* * *

Až do března 1944 bylo Maďarsko admirála Horthyho spojencem nacistického Německa. Nicméně Horthy, přestože byl antisemita, ušetřil maďarské Židy nejhoršího – transportů do vyhlazovacích táborů. Když začalo být zřejmé, že válka vítězstvím nacistů a jejich satelitů neskončí, zahájil maďarský první ministr Miklós Kállay tajná jednání se Spojenci s cílem uzavřít separátní mír. Hitler, který se o těchto jednáních dozvěděl, vyslal do Maďarska německé vojenské jednotky. Ty 19. března 1944 obsadily Budapešť a krátce nato byly zahájeny deportace maďarských Židů.

VÝBOR PRO POMOC A ZÁCHRANU

Tehdy vstupuje do hry právník Rezsö Kasztner, muž „kultivovaný, sebevědomý a schopný se ovládat“ a také dobrý hráč pokeru. Krátce předtím založil s Joelem Brandem Výbor pro pomoc a záchranu Židů původně ve snaze pomáhat uprchlíkům z okolních zemí, kteří se pokoušeli získat útočiště v Maďarsku, kde byly poměry v tomto ohledu o něco lepší – a hlavně, nehrozily tam transporty na východ. To se s příchodem Němců radikálně změnilo a výbor se za nové situace soustředil na snahu Židy, kteří se v Ma-

ďarsku nacházeli, dostat naopak do bezpečí mimo Maďarsko. Kasztner a Brand se rozhodli vsadit všechno na jednu kartu. Jménem výboru se pokusili přesvědčit Himmlera, říšského vůdce SS, který se po Stalingradu stále více obával o svou kůži, že by mu mohli být užiteční jako prostředníci při vyjednávání s Brity a Američany. Výměnou za to by maďarští Židé unikli deportaci.

Konkrétní jednání vedli s odborníkem na „konečné řešení a jeho uskutečnění“ Adolfem Eichmannem, který přijel do Budapešti, aby řídil přesun maďarských

Rezsö Kasztner v roce 1950. Foto archiv.

Židů do Osvětimi. Eichmann, na rozdíl od toho, co o něm píše Hannah Arendtová, v Budapešti nevystupoval jako někdo, kdo pouze vykonává rozkazy. Svou roli při vyhlazování uskutečňoval iniciativně, s krajní krutostí a osobně ji prožíval. Nakonec ale „v zájmu Říše“ a s Himmlerovým souhlasem akceptoval, aby se Brand pokusil zprostředkovat dohodu mezi Spojenými státy nebo Velkou Británií a SS o výměně zhruba milionu Židů za stanovenou cenu: 10 000 nákladních automobilů pro východní frontu, 200 tun čaje, 800 tun kávy, 2 000 000 beden mýdla a další položky. Jako „záloha“ měl být po uzavření dohody poslán první konvoj 20 tisíc Židů místo do Osvětimi do Rakouska a potom do některé země, která je přijme.

V květnu 1944 odcestoval Brand s německým pasem, který mu obstarala SS, do Istanbulu, kde jednal nepříliš úspěšně o Eichmannově nabídce se zástupci Židovské agentury. Tam už ho zřejmě začala sledovat britská tajná služba. Po příjez-

du do Aleppa na syrsko-turecké hranici, kde měl projednat celou záležitost s Mošem Šaretem, ředitelem politického oddělení Židovské agentury, byl Brity, kteří tehdy město kontrolovali, zatčen a uvězněn. Informace o jednáních se poté, co návrh neprošel v Londýně ani ve Washingtonu, objevily v médiích a to znamenalo konec nadějí na záchranu maďarských Židů touto cestou. Jejich transporty do Osvětimi ostatně, aniž o tom Brand věděl, už probíhaly.

Joel Brand se už do Maďarska nevrátil. Kasztner pokračoval ve vyjednávání s Eichmannem. Jednání se vlekle, zatímco každý den odjížděly konvoje do Osvětimi.

KASZTNERŮV VLAK

Himmler nebyl jediný, kdo si uvědomoval, kam věci spějí. Také důstojník SS Kurt Becher, kterého Himmler jmenoval komisařem všech německých koncentračních táborů a náčelníkem „ekonomického oddělení“ SS v Maďarsku, se snažil zajistit si alibi i prostředky pro poválečné období. Byl ochoten s Kasztnerem spolupracovat. Výsledkem této spolupráce, za kterou si ostatně nechal Becher slušně zaplatit, byl takzvaný Kasztnerův vlak, dílčí, ale úspěšná položka snahy o záchranu maďarských Židů.

Do 35 dobytých vagonů se nakonec dostalo 1684 lidí. Vybrala je komise, jejímž členem byl i Kasztner. Na seznamu se ocitla různorodá společnost – sionisté, ortodoxní i ultraortodoxní Židé (jedním z rabínů, kteří dostali místo, byl i Joel Teitelbaum, satmarský rebe), byli tam sirotci, umělci, ženy v domácnosti, bankéři, novináři a také členové Kasztnerovy rodiny. Kasztner osazenstvo vlaku ve své poválečné zprávě pro sionistický kongres nazval „Noemovou archou“ – měly tu být zastoupeny pokud možno všechny složky židovské komunity v Maďarsku.

Poté, co bylo Kurtovi Becherovi vyplaceno výkupné (tři kufry hotovosti, šperků, zlata a akcií), mohl vlak 30. června 1944 opustit Budapešť. Přestože Eichmann slíbil, že pojedí přímo do Švýcarska, dorazil vlak 8. července do Bergen-Belsenu v Německu, kde byli cestující ubytováni ve zvláštním oddělení. V srpnu pak byla do Švýcarska dopravena první skupina 318 osob a až 7. prosince zbývajících 1350.

ZLOČIN

Kasztner se svou ženou a malou dcerou emigroval do Palestiny v roce 1947.

Účastnil se izraelského politického života, sloužil jako úředník ve vládě strany Mapaj Davida Ben Guriona a redigoval stranické noviny v maďarském jazyce. Přispíval i do maďarskojazyčných novin, které tehdy v Tel Avivu vycházely.

Na počátku padesátých let byla zahájena jednání mezi západním Německem a Izraelem o odškodnění a náhradách za „nepopsatelné zločiny, spáchané jménem německého lidu, které volají po morálním a hmotném odškodnění“, kterých se účastnil rovněž Světový židovský kongres. Na nejvyšší úrovni byla jednání vedena mezi izraelským ministrem zahraničních věcí Mošem Šaretem a spolkovým kancléřem Konradem Adenauerelem. David Ben Gurion, který stál v čele izraelské koaliční vlády, dohodu o reparacích v roce 1952 podpořil s tím, že je nezbytná k obnově toho, co bylo zničeno a nacisty uloupeno obětem holokaustu.

To, co poté následovalo, představuje zřejmě největší krizi a rozkol, kterému byla izraelská společnost během trvání samostatného státu vystavena. Proti dohodě se vášnivě postavila jak pravice (Cherut a Všeobecní sionisté), tak levice (Mapam) s totožným hlavním argumentem, že přijetí odškodnění znamená odpuštění nacistům za jejich zločiny. Docházelo k demonstracím a násilným střetům protestujících, kteří zaútočili i na budovu izraelského parlamentu, s policií. A v této vzrušené době, kdy byly znovu a znovu připomínány hrůzy holokaustu, se objevil Malkiel Gruenwald, vydávající vlastním nákladem brožury, útočící na „zkorumpované vůdce, na chamtivé veřejné činitele a politiky všeho druhu, zejména ty z vládnoucí strany Mapaj“, a předložil svou brožuru č. 51. V ní obvinil Kasztnera, v té době mluvčího ministerstva obchodu a člena Mapaj, z kolaborace s nacisty a podílu na smrti 400 000 maďarských Židů. Dále mu kladl za vinu, že ze zjištěných důvodů vypovídal v norimberském procesu ve prospěch plukovníka SS Kurta Bechera, který byl zatčen a byl vyšetřován jako válečný zločinec, aby tento neprozradil jejich společné obchody a loupeže.

V roce 1953 podal generální prokurátor Chajim Cohen za vládu Kasztnerovým jménem na Gruenwalda trestní oznámení pro urážku na cti. Soud, který by za normálních okolností věc vyřídil za dvě stání, trval dva roky, byl masově sledován a dále polarizoval už tak rozdělenou izraelskou veřejnost. Gruenwaldův

advokát Šmuel Tamir, bývalý člen Irgunu a spojenec opozice vedené Beginem, docílil toho, že místo projednávání podezření z pomluvy, které se měl dopustit jeho klient, se přelíčení změnilo v politický proces s Kasztnerem a v jeho zastoupení s labouristickou vládnoucí stranou. Soudce Benjamin Halevi (později poslanec Knesetu za Cherut) nakonec Gruenwalda obvinění z urážky na cti zprostil a o Kasztnerovi prohlásil, že „zaprodal svou duši ďáblu“. Koaliční vláda, která žalobu podala, pak v důsledku obvinění, že strana Mapaj během války nedostatečně pomáhala pronásledovaným evropským Židům, odstoupila.

ATREST

Kasztner se stal v Izraeli všeobecně nenáviděnou osobou. Rezignoval na svou funk-

Jediný dostupný snímek M. Gruenwalda. Foto archiv.

ci na ministerstvu a byl i se svou rodinou cílem nevybíravých útoků a inzultací. Čtvrtého března 1957 byl, když se vracel okolo půlnoci do svého bytu v Tel Avivu, tříčlenným komandem, skládajícím se z veteránů polovojenské organizace Lechi, označované také jako Sternův gang, těžce zraněn třemi výstřely z pistole. Na následky zranění pak 15. března zemřel. Vrahy se podařilo dopadnout. Jeden z nich, Zeev Eckstein uvedl, že se pokusil Kasztnera zabít, aby se mu pomstil za jeho spolupráci s Eichmannem a dalšími nacisty. Během soudu vyšlo najevo, že Eckstein byl placeným informátorem Šin Bet, bezpečnostní izraelské služby. To vyvolalo podezření, že Kasztner byl usmrčen s jejím vědomím. Jeho vrazi byli odsouzeni na doživotí, ale po sedmi letech dostali milost.

V lednu 1958 zrušil Nejvyšší soud Iz-

raele rozsudek, vyneseny první instancí, konstatoval, že v procesu došlo k vážným pochybením, zprostil Kasztnera obvinění z kolaborace s nacisty a ze snahy se tímto způsobem obohatit. Konstatoval rovněž, že na výběru osob do záchranného vlaku nelze najít nic, co by se mu mohlo vytknout. Všech pět soudců Nejvyššího soudu ale potvrdilo verdikt soudce Haleviho „o zločinném a krivopřísežném způsobu“, kterým Kasztner po válce zachránil nacistického válečného zločince Bechera.

SVĚDECTVÍ V NORIMBERKU

Zůstává tedy záhada výpovědi v Norimberku. Yoram Leker uvádí zdroje, které potvrzují, že předtím, než Kasztner přednesl své svědectví k Becherovi v Norimberku, předložil ho k posouzení Židovské agentuře, přesněji řečeno jejímu pokladníkovi Eliezeru Kaplanovi. Proč?

Ledacos mluví pro následující hypotézu: Becher, který měl na starosti uloupený židovský majetek, nashromáždil spoustu peněz. Mohl dostat návrh, že pokud bude souhlasit s jejich převedením (nebo alespoň jejich části) na konto tajné armády budoucího Státu Izrael, výměnou získá svědectví, které sice nebude jeho obhajobou, ale ani mu nepřitíží a dá mu reálnou šanci vyvázat z obvinění z válečných zločinů. Aby Kasztner nepoškodil svou vládu, držel tuto transakci v tajnosti. Lze si proto položit otázku: nerozhodly se ho izraelské tajné služby odstranit jako nepřijemného svědka?

V oblasti dohadů je všechno možné. Pochybnosti nezmizí, dokud archivy zpravodajských služeb zůstanou ve „státním zájmu“ uzavřeny. Je jen těžko představitelné, že by pravda o tomto případu mohla ještě dnes ohrozit bezpečnost židovského státu. Podle Lekera je téměř jisté, že Kasztnerovo svědectví v Norimberku bylo objednáno Židovskou agenturou.

Jedno je známo už dnes: Skutečnost, že Kasztner pomohl přežít 1670 lidem, se paradoxně stala jednou z hlavních příčin toho, že jen málokdo byl v padesátých letech minulého století v Izraeli předmětem srovnatelné veřejné nenávisti a opovržení jako on.

Připravil a citace z recenze knihy L'âme au diable, kterou uveřejnila Sonia Combe ve francouzském čtrnáctideníku En attendant Nadeau, přeložil jd.

NEZNIČITELNÝ MAX

Před 130 lety se ve Vídni narodil český malíř Maxim Kopf

Adresa je docela prostá: Twin Farms, Barnard, stát Vermont, USA. Usedlost několika stavení, rozložených na mírné stráni se skalkou a stromy, z velkých oken výhled na blízký rybník a možno dohlédnout na vzdálené Stříbrné jezero, a hlavně na zalesněné kopce Green Mountains. Do městečka na nákup jen pár kilometrů, jinak blahodárný klid. Prostorná farma s bohatou knihovnou, krbem, moderně zařízenou kuchyní, terasou i ateliérem se stala domovem Maximu Kopfovi (1892–1958), českému malíři rakousko-německého původu. Ramenatou postavou spíš připomínal boxera, duši měl vehementní a vitální, a navíc se narodil do pohnuté doby. Přátelé mu říkali „nezničitelný Max“ pro jeho energii, veselost a kurážnost. I jeho malba jako kdyby přesně odrážela jeho nasazení – expresivní tahy štětcem, doslova víření a erupce mrakodrapů (to když zachycoval New York) nebo kopců a palem, to když maloval tahitské krajiny. Ale až tady, ve Vermontu, tak vzdáleném Praze, našel konečně spočinutí. A také místo pro hrob. A to díky své třetí manželce, slavné americké novinářce Dorothy Thompsonové (1893–1961), která si vermontskou usedlost pořídila ve třicátých letech se svým druhým manželem, americkým spisovatelem Sinclairem Lewisem, nositelem Nobelovy ceny za literaturu.

NEORGANIZOVANÝ V PŘEORGANIZOVANÉM SVĚTĚ

Právě do Vermontu za Kopfovými pravidelně na letní dovolenou zajížděli v padesátých letech 20. století z New Yorku manželé Urzidilovi, společně tu snili o ztracené střední Evropě a nahlas meditovali (česky i německy) nad silou přírody, řádem vesmíru a náboženskými otázkami. Dorothy Thompsonová napsala v roce 1960 rozsáhlejší vzpomínku *My Husband Maxim Kopf* (český překlad K. Nohelová), ve které vypráví: „Pro Maxima byl Bůh život,

nejen lidský život, ale veškerý život – život stromů, zvířat, květin, země, kamenů, slunce, moře a hvězd a nesrovnatelné sublimace života, kterou je umění. (...) Maximův životní příběh je příběhem 20. století, válek a revolucí, ve kterém je nejnebezpečnější být svobodným člověkem bez nálepky, neorganizovaným v přeorganizovaném světě.“

Maxim Kopf: *Vlastní portrét*, 1929.

Vraťme se však do střední Evropy a na samý počátek Kopfova života. Maxim Kopf se narodil před sto třiceti lety, 18. ledna 1892 v osm hodin ráno ve Vídni, a když mu bylo šest let, přestěhovala se rodina do Prahy, kam byl otec jako státní úředník přeložen. Otec totiž zůstával místo nižšího úředníka na ministerstvu vnitra, ale úřednická práce ho ničila („nadáný, ale nešťastný“) a podle Kopfova svědectví se ve čtyřiceti letech upil

Zimní Praha, 1930.

k smrti. Navzdory této bolesti se pro něj „Praha“, jak prohlásil později, stala jedním „z nejkrásnějších měst. (...) Já jsem vyrostl pod hradčanskými střechami, blízko středověké čtvrti, kde byl vzduch plný

starobylé tajemnosti a kde zněly klášterní zvony.“ Studia na pražské akademii musel přerušit, neboť byl povolán na frontu Velké války. V ní byl raněn, posléze se nervově zhroutil a onemocněl tuberkulózou: „Mysleli si, že umírám, tak poslali pro kaplana, ale převezl jsem je...“ smál se později. Po válce se díky stipendiu dostal na drážďanskou akademii a především – inicioval vznik umělecké skupiny Die Pilger, která sdružovala německy mluvící umělce, žijící v Čechách včetně židovských. Členkou se stala také sochařka Mary Durasová, první Kopfova manželka, s níž delší čas pobýval v New Yorku a Paříži, kde se účastnil Salonu nezávislých v Grand Palais a Podzimního salonu. V té době maluje figurativní obrazy archetypálních stavů a situací (*Poutník, Početí, Pieta*) s přítomností tajemného světla. Na obraze *Poslední večere* (z roku 1920, dnes ve sbírkách Židovského muzea v Praze) útlé a vypjaté ruce účastníků, sedících kolem stolu, se dychtivě natahují k prosvětlené zářícímu středu, jakémusi posvátnému grálu, mystickému a uzdravujícímu srdci světa.

TISÍCE UCPANÝCH ZÁCHODŮ

V polovině dvacátých let Kopf poprvé cestuje na Tahiti a Markézy (bude se tam vracet) a je uchvácen tamní bujnou přírodou a půvabem místních žen, které stejně jako před ním Paul Gauguin vášnivě zo-

brazuje v sytých barvách. „Hledal jsem barvy,“ říkal později „nádherné, pulsující barvy.“ Důležité je připomenout, že spolu se svým židovským přítelem Friedrichem Feiglem a Willim Nowakem v té době za-

ložili nové sdružení, nazvané Prager Secession. Zcela jistě nejvýznamnější spolek německy hovořících výtvarníků v Čechách, který také sdružoval významné mecenáše a sběratele umění a pořádal výstavy, kterých se účastnili např. Max Beckmann, Oskar Kokoschka či Paul Klee. Jenže německá okupace a následná válka vše rozmetá, včetně životů členů Prager Secession. Antinacista Kopf, který je zdrčen vyobcováním židovských přátel z veřejného života, otevřeně prohlašuje, že nechce žít v říši „vedené maniakem, který si myslí, že je umělec, obklopeným kriminálníky, kteří se považují za teutonské rytíře“. Ve svých vzpomínkách *Odpust'te, že žiju* (publikováno v *Revolver Revue* č. 49) popisuje, jak v první den okupace ničil ve svém bytě protinacistickou literaturu tím, že ji splachoval do záchodu, až v celém domě ucpal odpadní rouru. Když druhý den potkal domovníci, naléhavě si mu stěžovala, že v celé Praze nemohla sehnat instalátéra, neboť ucpaných záchodů jsou po celém městě tisíce.

MAX, MISTR KUČAŘSKÝ

Kopfovi se nakonec i díky úplatkům podaří zmizet z protektorátu do Francie, aby tam byl spolu s dalšími českými umělci

Dům ve Vermontu. Foto archiv.

(Diviš, Pelc aj.) zatčen pro podezření ze špionáže a vězněn v proslulém pařížském kriminále Santé. Zhubl, otekly mu nohy, bez holení mu narostl mohutný plnovous, lehce zešedivěl a vypadlo mu šest zubů. Posléze je vláčen internačními tábory v Maroku a na Martiniku. Akvarely a kresby, které tam črtá a prodává, mu za-

ručují alespoň základní obživu. Zdokonalí tam však své kuchařské umění, které pak bude osvědčovat i v domácí, velkoryse vybavené kuchyni ve Vermontu a před přáteli prohlašovat: „Velice rád vařím a krmím lidi. I proto, že mám v kuchyni soukromí a volnost. Vždyť odtud můžu

Pobřeží na Tahiti, 1934.

všechny vyhodit.“ V jednom americkém magazínu také vyjde reportáž z kuchyně manželů Kopfových. Malíř je fotografem zachycen při přípravě pokrmů v bílé zástěře a reportérka popisuje: „Kopfovi pěstují a mrazí zeleninu, stejně jako maso a drůbež. Ve velké kuchyni pečou chléb. (...) Manžel se zájmem vaří úžasné večere. Šest lidí se tu denně stravuje. A když se shromáždí sousedé na party, je jich tu až 125.“

MÁTE DOBRÝ OBLIČEJ

Vysvobozením se pro Kopfa stane cesta do USA, kam dorazí na konci roku 1941. Třeba hned dodat, že o jeho „vysvobození“ se zasadil ministr exilové vlády Jan Masaryk, který zajistil víza a peníze na cestu. Při prvních krocích na americké půdě celní inspektor, probíraje se jeho akvarely a třemi páry ponožek, ke Kopfovi pronese: „Pane, máte dobrý obličej, v Americe se vám povede výborně.“ Československá exilová vláda Kopfovi také poskytne malou finanční pomoc, takže si může dovolit pronajmout levný ateliér v Brooklynu. Dorothy Thompsonová později vzpomene na Maxovy americké začátky:

„Mezi prodejci kožešin v New Yorku je mnoho českých Židů. Slyšeli o tomto umělci z Prahy a najali si ho, aby portrétoval jejich matky, za což Maxim dostával po 35 dolarech. O těch časech mluvil s pobavením: „Měl jsem malovat z fotografií staré ženy v domácnosti s rukama ztvrdlýma drhnutím podlah. Jenže jejich synové chtěli, abych proměnil jejich matky ve vévodkyně s dlouhými úzkými prsty, odstranil jim z obličejů všechny vrásky, a přitom zachoval podobu. Kdyby mě jen bývali nechali namalovat tu krásu a smutek, úsilí a obětování se, zaznamenané v jejich tvářích... Ale za to by nebylo těch 35 dolarů.““

Dosud málo rozluštěnou epizodou je Kopfovův sňatek s židovskou ženou, již si vzal z čistě formálních důvodů – měl jí tím pomoci k cestě z Evropy za oceán. Jisté je jen to, že se Maxe nechtěla jen tak lehce vzdát a vehementně se bránila rozvodu. Dorothy Thompsonová jí nakonec musela vyplatit odškodné ve výši desítek tisíc dolarů. Ostatně, manželství s Dorothy bylo pro Maxe velice šťastné. Díky ní konečně našel pevný domov. Poskytla mu bezpečné zázemí, umožnila věnovat se pouze malířství a sochařství, vedla s ním dlouhé inspirativní debaty a pokoušela se ho prosadit do amerických galerií.

ZUŘIVÁ REPORTÉRKA

Thompsonová nebyla žádná druhořadá publicistka, ale špičková reportérka a evropská meziválečná korespondentka předních amerických novin, rozhlasové stanice NBS a v neposlední řadě také spisovatelka. Její kniha *Nové Rusko*, jejímž základem byla návštěva v Sovětském svazu v roce 1928, otevřeně popisuje bolševickou decimaci náboženství a řádění všemocné tajné policie NKVD. Později bude velice kriticky referovat o Stalinově diktátorském režimu, paktu Molotov–Ribbentrop či kaťinském masakru.

Kopf s Dorothy Thompsonovou.

(pokračování na str. 23)

„MÍT TOLIK SIL“

Zpřístupněná pozůstalost Ester Krumbachové: výstava a publikace

Čtvrtstoletí a rok uplyne v lednu od smrti Ester Krumbachové (13. ledna 1996), výtvarnice, návrhářky divadelních a filmových kostýmů, scénografky, scenáristky, režisérky a spisovatelky. Její rozmanitou práci i svéráznou osobnost připomíná brněnský Dům umění.

Výstava představuje před šesti lety získanou pozůstalost výtvarnice, která zahrnuje kostýmní návrhy, kresby, dopisy, fotografie, šperky a množství textového materiálu (rukopisy a strojopisy scénářů, povídek či diáře).

V sálech běží projekce úseků z nejslavnějších snímků, na nichž se E. Krumbachová podílela, a dále vynikající dokument o ní od Věry Chytilové; ze záznamu zní její hlas. Případné návštěvníky však nutno varovat: nejedná se o výstavu v pravém slova smyslu, tedy o takovou, kde jsou artefakty utříděny a opatřeny popiskami, zasazeny do určitého kontextu. Brněnská prezentace je skutečně především přehlídkou získaného a veřejnosti poprvé zpřístupněného materiálu. Na výstavu, která by přehledně a zajímavě shrnula její práci, si pozoruhodná postava českého filmu zřejmě ještě musí chvíli počkat (nabízí se té výročí jejího narození, tedy rok 2023).

Zmíněnou pozůstalost vlastnil až do roku 2016 poslední partner Ester Krumbachové Ivan Paik, který ji poté předal organizaci Are | are-events.org; v konečné fázi by měl být archiv přístupný on-line a fyzicky se nalézat v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze.

Ti, kdo se o její tvorbu zajímají, dostali díky zpřístupněnému odkazu ještě další dárek – knihu *5 a 1/2 scénáře Ester Krumbachové* od filmového a divadelního teoretika Jana Bernarda, ucelenou a vyčerpávající publikaci na téma scenáristické práce E. K., zahrnující i její filmografii a bibliografii.

DIVADLO

Ester Krumbachová se narodila 12. listopadu 1923; vyrůstala v Brně v rodině slo-

Ester Krumbachová při natáčení filmu Jana Němce *O slavnosti a hostech*, 1966. Foto Karel Ješátko.

venského inženýra s maďarskými kořeny. Její dětství a mládí není přesně zdokumentováno, fakta se opírají o vzpomínky pamětníků a ty především o vyprávění samotné výtvarnice. Ester o sobě prohlašovala, že v sobě má maďarsko-cikánsko-židovskou

krv, přičemž první část měl na svědomí otec a tu židovskou matka, povoláním učitelka. Rodiče netvořili šťastný pár, otec se manželce ani dětem příliš nevěnoval, následoval rozvod. Otcova společnost v době okupace zahrnovala i kontakty s představiteli nacistického režimu, díky nimž ochránil bývalou manželku a dceru se synem před deportací. Ester zažila účast v odboji, zatčení gestapem a nasazení v Berlíně a ihned po válce odešla do Terezína, aby pečovala o bývalé vězně nakažené tyfem, účastnila se i obnovy nacisty zdemolovaných Lidic.

V Brně po válce dostudovala Vysokou

školu umělecko-průmyslovou, obor užití malby a grafiky. Na starost jí připadla i péče o nepraktickou matku a o bratra Jana, rodina žila ve velmi nuzných podmínkách. Po absolvování školy odešla – aby si nezadala s komunistickým režimem – pracovat do zemědělství a k zedníkům, vystřídala řadu manuálních profesí (dle svých slov kromě „hrobnictví a prostituce“ prošla snad všemi možnými zaměstnáními).

K práci v oboru se dostala v polovině padesátých let, kdy nastoupila jako malířka kulís a divadelní výtvarnice v Českých Budějovicích. Zde se také seznámila s režisérem Miroslavem Macháčkem, jenž jí začal svěřovat kostýmní a scénografickou práci. Roku 1956 pak společně odešli do Prahy, pracovali nejprve v Městských divadlech pražských (1956–1963) a v letech 1959–1964 i v Národním divadle. Jako tvůrkyně kostýmů či scénografka (nebo obojí) spolupracovala především s M. Macháčkem, ale také s Ladislavem Smočkem, Rudolfem Hrušínským, Otou Orneštem či Miroslavem Horníčkem a v Budějovicích a Praze se podílela na desítkách her klasických, moderních a jedné opeře; k nejzdařilejším patřila výprava a kostý-

E. Krumbachová: *Anděl*, 1992. Dar Janu Němcevi.

my pro Bulgakovův *Útěk* v roce 1959. Do divadla se krátce vrátila na počátku devadesátých let inscenacemi *Pygmalion* (ND) a *Cid* (Divadlo na Vinohradech).

S návrhy kostýmů pro některé hry se návštěvník brněnské výstavy seznámí: i bez kontextu si je může vychutnat jako zajímavé, historii oděvů poučené a současně hravé ilustrace elegantních postav, podané se švihem, pevnou linkou a barevnou plochou, s mnoha výraznými doplňky (klobouky, šálami, šátky, závoji ad.). Ještě

Z výstavy: V bytě E. K. Foto L. Jarcovjácová.

zajímavější by samozřejmě bylo kontext znát nebo – zachovaly-li se snímky (či dokonce filmové záznamy) z her – je porovnat s výsledným tvarem.

ŠEDÁ EMINENCE NOVÉ VLNY

V širším povědomí zůstává Ester Krumbachová jako filmová výtvarnice, scenáristka,

Kostým hulána.

režisérka, jako příslušnice filmové nové vlny šedesátých let, spolupracovnice Jana Němce, Věry Chytilové, Vojtěcha Jasného, Karla Kachyni, Jarmila Jirše (ale také Otakara Vávry). Snímky, na kterých se podílela, asi není třeba

jménovat, zmiňme ty nejdůležitější: *Transport z ráje*, *Démanty noci*, *Kdyby tisíc klarinetů*, *At' žije republika*, *Kočár do Vídně*, *O slavnosti a hostech*, *Sedmikrásky*, *Mučedníci lásky*, *Penzion pro svobodné pány*, *Všichni dobří rodáci*, *Kladivo na čarodějnice*, *Ovoce rajských stromů jíme*, *Valerie a týden divů*, *Vražda ing. Čerta* (autorský film), *Ucho* atd. Většina z nich skončila v sedmdesátých letech v trezoru, promítat se směly ve velmi omezené míře nebo až po pádu komunistického režimu.

V dokumentu *Zlatá šedesátá* (2. díl, k vidění on-line) se bývalí umělci kolegové a přátelé Krumbachové shodují v tom, že Ester patřila jednak ke špičkovým profesionálům, jimž se šíří vzdělání (proč musí kostýmní výtvarnice pořád citovat Schopenhauera? divil se prý svého času jeden režisér), uměleckého záběru, výtvarného citu, smyslu pro symboliku, význam barev či detailů rovnal málokdo. Dále byla nesmírně velkorysá a nezištně inspirativní, jakási „šedá eminence“ nové vlny. Režisérům přispívala nápady, které tak zásadně přispěly k vyznění filmu, že si posléze ani nevybavovali (nebo nechtěli vybavit), od koho pocházely, a ona sama si na konkrétní vymezení svých zásluh nepotrpěla. Netřeba dodávat, že se do její práce otiskly životní zkušenosti, mravní síla a nesmírná svobodomyšlnost.

Jan Němec vzpomíná, jak do nadčasové polohy posunula jeho film *Démanty noci* (1964), a to tím, že prchající vězně „nevybavila“ koncentračnickým

mundúrem, ale civilními šaty, a z mužů, kteří je pronásledovali, vytvořila civilisty na honu. Němec též připomíná její klíčovou roli při vzniku Vávrova snímku *Kladivo na čarodějnice* podle knižní předlohy Václava Kaplického, díky níž se film o inkvizičním procesu s čarodějnicemi na Moravě stal jedním z nejpůsobivějších podobenství o procesech padesátých let. Krumbachová spolupracovala na scénáři a dnes, kdy české filmy kvalitními scénáři zrovna nevynikají, stojí za to citovat, jak se na práci připravovala: „Na scénáři jsme (s O. Vávrou) pracovali již delší dobu, první verzi scénáře měl už připravenou, bylo ale nutné, abychom se dostali dovnitř příběhu. Já jsem každý den připravila možné psychologické polohy jednajících postav a z těch vyvozené dialogy. Zde jsme u důležité věci. Scenárista musí respektovat literární předlohu, ale jak jsem už řekla, musí si ji přivlastnit, musí s ní cítit. Studium tak strašlivé události bylo pro mne velmi svízelné, režisér Vávra mi na moje přání dokonce opatřil fotografii obrazu, což

si, že i já musím mít tolik sil, abych vlastně s chladným rozumem dokázala vzbudit v divákovi stejné sympatie a stejný soucit – a moje trápení přestalo.

Tj.: látka se mi stala osobní ctí.“

Kostým pro pana Higginse, *Pygmalion*, 1993.

STUDIE, SCÉNÁŘE, VZPOMÍNKY

Jan Bernard v několika studiích čerpajících z pozůstalosti a z mnoha dalších pramenů shrnuje Krumbachové scenáristickou práci pro film, její spolupráci s řadou režisérů a autorů.

Zabývá se (spolu s Kristýnou Vaňkovou) i její tvorbou pro televizi, tvorbou v zahraničí, nerealizovanými projekty. Analyzuje způsob její práce, jež i sama formulovala v textu určeném pro studenty Washingtonské univerzity, kteří v devadesátých letech jezdili do Prahy na filmové kurzy vedené Josefem Lustigem (viz citát výše). J. Bernard do knihy vložil materiál, dle kterého si čtenář o pracovním postupu udělá sám tu nejplastičtější představu: dosud nepublikované scénáře, jež psala s Janem Němcem (*Čtyřlístek pro štěstí*, *Tři bratři a zázračný pramen*), v různých etapách vývoje, jako synopsi, filmovou povídku, námět, literární scénář; její první skici k filmu *Jméno kódu Rubín* a dále návrh neznámého scénáře

Vstupné. Spolupráci s Věrou Chytilovou zastupují literární scénář k filmu *Sedmikrásky* a k nerealizovanému pokračování *Sedmikrásky II*. Ten napsaly Chytilová s Krumbachovou v roce 1990.

(pokračování na str. 16)

Z výstavy v Domě umění v Brně – přehlídka divadelních kostýmů. Foto am.

byl portrét upáleného inteligenta, děkana Lautnera. Dívala jsem se na jeho chytrý, nosatý obličej od rána do večera, visel nad mým pracovním stolem. Můj soucit s ním a obdiv k jeho duševní síle měl na mne dobrý vliv. Uvědomila jsem

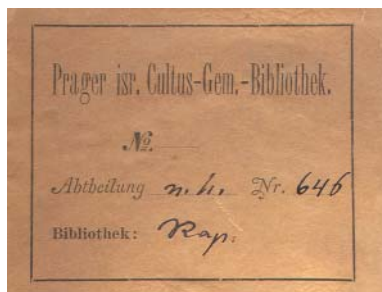
RAZÍTKA, SIGNATURY, ŠTÍTKY

(dokončení ze str. 7)

Německo a německé knihovny jdou aktivnější cestou, provádějí provenienční průzkum a iniciují vrácení knih původním vlastníkům. Takto se nám vrátilo několik tisků z Freie Universität v Berlíně.

Funguje provenienční výzkum i naopak – tedy že Židovské muzeum vrací knihy, které se do jeho knihovny dostaly ve válečných svezích, ale patří jinam?

Máme databázi původních vlastníků knih, zatím není veřejná, ale běžně s ní pracujeme. Když se na nás někdo obrátí, jsme schopni říct, zda se knihy konkrétní dotazované proveniencí v ŽMP nacházejí. Některé knihy už se restituovaly, jiné kauzy jsou rozpracované. Pro navrácení knih zahraničním institucím zatím není právní rámec, tato otázka je mnohem složitější...

Štítek svazku z knihovny rabína Rappaporta.

Zahraněční partneři, kteří vracejí knihy, mají jiný právní kodex?

Každý stát má jiný právní systém. My dodržujeme v maximální míře zákony. Víme o tom, že tu jsou knihy, které patřily zahraničním organizacím, víme, které knihy to jsou, a určitě se budeme snažit je na základě budoucích jednání vrátit. Muzeum má jasnou restituční politiku, dochází k vracení uměleckých předmětů soukromým osobám. Veškeré informace jsou dostupné na webových stránkách ŽMP. S institucemi je to zatím složitější.

Jaké vzácné knihy či tisky, kromě rabínských bible, se podařilo získat ze zahraničí zpět do muzea?

Úspěšně jsme jednali se zmíněnou aukční síní Kestenbaum & Company, v níž jsme určili tisk z roku 1523, *Mikne Abram*, zabývající se hebrejskou gramatikou. Aukční síň byla zároveň majitelem knihy a vrátila nám ji bez jakéhokoli nároku na kompenzaci. Ze starších tisků bych zmínil pražský tisk Geršoma Kohena *Še'lot u-tšuvot* z roku 1590, který se nám podařilo identifikovat na aukci Kedem Auction House v Jeruzalémě. Dále bych uvedl benátský spis z roku 1683 *Sefer ocar hachajim*, ten kolega objevil na internetovém obchodu AbeBooks. V současné době jednáme

s Kalifornskou univerzitou v Los Angeles a dále s University Libraries Washingtonské univerzity v St. Louis, kde se nachází asi 30 knih, které by se měly vrátit do Prahy.

Máte svůj seznam priorit?

Patří do něj nejstarší a nejvzácnější tisky z 16. a 17. století. To jsou ale knihy, které se mnohdy nacházejí v soukromých sbírkách, takže jsou v podstatě nedohledatelné, pokud se sbírka neocitne v aukci, jako tomu bylo v případě rabínské bible. Dosud se nám vrátilo asi deset starých tisků, další desítky čekají. Hledáme také novější knihy z 19. a 20. století. Jde nám o nalezení co největšího počtu ztrát, obnovit sbírku v co nejpůvodnější podobě. Význam pro nás má i informace, kde se ztracené knihy v současnosti nacházejí, že nebyly zničeny.

Má-li soukromník starý tisk a chce ho prodat, musí jen soukromníkovi...

Ano, pokud nese provenienční znaky a lze předpokládat, že v aukční nabídce bude identifikován a původní vlastník či dědic vznesou požadavek na jeho navrácení. Nikdy vůči těmto lidem nevystupujeme tak, jako bychom je považovali za zloděje nebo spoluvíníky, vždy je upozorníme na skutečnost, že se jedná o nacisty uloupený majetek, a pak zahájíme jednání.

Je to vymahatelné, nebo záleží na dobrém vůli majitelů?

Můžeme vznést požadavek. Vymahatelnost se řídí právem konkrétní země, což je poměrně složitá, hlavně nákladná záležitost. Snažíme se dosáhnout dohody. Uvědomujeme si, že se často mezi majiteli a knihou vytvoří určité pouto, vnímají ji jako legálně získaný majetek, který dovezl někdo z rodiny do nové země v představě, že ji zachraňuje, že je připomínkou předválečného života. Mohou mít pocit, že jim bereme rodinnou vzpomínku. V těchto případech nabízíme, že připravíme článek a seznámíme veřejnost s osudem jejich rodiny a dané knihy. Nicméně se může stát, že komunikace ustane a jednání skončí neúspěchem. Jedná se o emotivní záležitost. Také proto řada lidí pátrá po knihách svých rodičů a prarodičů – jsou často jedinou památkou na ně.

ALICE MARXOVÁ

„MÍT TOLIK SIL“

(dokončení ze str. 15)

Hlavní hrdinky v něm náležitě zestárlý a jejich řádění se projevuje v ještě mnohem bizarnější a temnější podobě.

Tereza Brdečková vybrala pro publikaci několik textů, otištěných v novinách a časopisech (úvahy, rozhovory, filmové náměty) a Krumbachové synovec Jan (syn jejího milovaného a předčasně zemřelého bratra, špičkového odborníka na historii československého letectví) přispěl několika emotivními vzpomínkami na „tetu“. Filmografii snímků E. Krumbachové a její bibliografii sestavil Miloš Fikejz a zařazeno je i několik dosud nepublikovaných snímků.

Zatímco kniha představuje Ester Krumbachovou jako filmačku a pozoruhodnou tvůrčí osobnost, výstava ukazuje pozůstalost, včetně strojopisů velmi osobních, nemocí, pokročilým věkem i osamělostí ovlivněných dopisů přátelům. Některé už byly publikovány (*První knížka Ester*), ale v syrové podobě působí ještě silněji. Artefakty z pozůsta-

Po letech už jen jako exponát.

losti nedokážou rozlehlé a čistým stropním světlem prosvícené sály galerie naplnit, zůstává hodně prázdného prostoru. Tato prázdnota je v protikladu k bytu, jež Ester Krumbachová obývala se svými mnoha kočkami a který je k vidění na jedné z prezentovaných fotografií: V záplavě knih, květin, zrcadel, soch, obrazů, fotografií, papírů a různých objektů se na fotce vyjímá malý bílý dřevěný koník, jenž snad býval houpací nebo součást kolotoče. Tenhle koník, nyní už pochroumaný a bez hřívy, v galerii obývá celou stěnu a prázdno kolem něj je výmluvné.

ALICE MARXOVÁ

Výstava s názvem *Ester Krumbachová* potrvá v Domě umění města Brna až do 6. března 2022 (www.dum-umeni.cz). Knihu Jana Bernarda *5 a 1/2 scénáře Ester Krumbachové* vydalo nakladatelství Akademie múzických umění v Praze roku 2021. Má 542 stran, fotografickou přílohu; dop. cena je 499 Kč (v e-shopu NAMU ji lze koupit za 449 Kč).

RESTAUROVÁNÍ A DIGITALIZACE

Archiv a knihovna ŽMP dokončily společný projekt

Archiv a knihovna Židovského muzea v Praze zahájily v lednu 2020 společný projekt zaměřený na digitalizaci, restaurování a ochranu manuskriptů a vzácných tisků, jež finančně podpořil významný zahraniční partner. Projekt zahrnoval část archivní, která spočívala v restaurování a digitalizaci rukopisů, kontrole skenů a jejich následném hromadném importu do muzejní databáze CollectiveAccess včetně finální katalogizace jednotlivých manuskriptů. Knihovni část spočívala ve výrobě ochranných obalů pro bezpečné uložení starobylých židovských tisků, nafocení jejich titulních listů a podrobnou katalogizaci jednotlivých svazků v knihovním katalogu Aleph.

RESTAUROVÁNÍ MANUSKRIPŮ

V archivní části projektu jsme museli u 14 svazků provést specializované konzervační a restaurátorské zásahy, aby bylo možné následně s knihami bezpečně manipulovat a přistoupit k vlastnímu skenování. Odborní restaurátoři opravili drobná mechanická poškození listů záplatami z japonského papíru. Vyspravili předsádky i jednotlivé složky ručním papírem. Nalepili zpět na původní místo rozvolněné části, které se rozklížily v důsledku degradace původního tmelu. Uvolněné složky listů zafixovali druhotným šitím, poškozené usňové a papírové pokrývky desek i hřbetů nahradili doplňky z odpovídajícího materiálu. Tam, kde bylo třeba, provedli barevné retuše potahového papíru a zkompletovali vazbu. Celokožené i polokožené vazby včetně textilních a kožených tkanic pečlivě očistili měkkým štětcem a jemnou gumou od prachu, nečistot a dalších polutantů.

Souběžně s restaurováním poškozených svazků probíhala digitalizace těch manuskriptů, které nebylo třeba opravovat. Při digitální konverzi jsme nejprve reformátovávali velké svazky. Největší a zároveň nejobemnější kniha měla účtyhodný for-

mát 55 x 40 x 15 cm s rozsahem 931 stránek. Naproti tomu nejmenší svazek obsahuje 113 listů. Nejstarší titul pocházel z roku 1724, nejmladší byl datován rokem 1834. I s ohledem na tyto skutečnosti

a vzhledem k celkovému rozsahu díla jsme digitální konverzi svěřili odborné externí digitalizační firmě. Ta během dvou let reformátovávala dle národního standardu pro digitalizaci rukopisů všechny manuskripty speciálními technikami, které zajišťují neporušení originálu. Kromě snímání jednotlivých listů

byly zdigitalizovány také desky, předešlá a hřbety knih.

Archiv v rámci tohoto projektu zdigitalizoval celkem 23 svazků rukopisných knih z 18. a 19. století. Konkrétně se jednalo se o čtrnáct *Knih zpráv* a devět *Knih osvědčení* z fondu Židovské náboženské obce v Praze. Výstupem je 11 881 barevných skenů zhotovených jednak jako bezpečnostní kopie archiválií ve formátu multipage TIFF, jednak jako studijní kopie ve formátu JPEG.

Bezpečnostní kopie, které zachycují co nejdříveji originál, jsou určeny k trvalé archivaci. Naopak studijní kopie budeme převážně využívat pro prezentační a badatelské účely.

Po odevzdání dat přistoupili archiváři Židovského muzea nejprve k důkladné kontrole skenů, poté k jejich hromadnému importu a katalogizaci jednotlivých svazků v muzejní databázi CollectiveAccess. Všechny zdigitalizované knihy z fondu Židovské náboženské obce v Praze jsou k dispozici badatelské veřejnosti na internetových stránkách <https://collections.jewishmuseum.cz/>. Tím jsme naplnili jeden z našich hlavních cílů, totiž zpřístupnit archivní prameny co nejširšímu okruhu badatelů.

Midraš Tanchuma: ha-nikra jelaudentu ve-hu midraš al Chamiša chumšej Tora, Amsterdam 1733.

Tur orach chajim, Dyhernfurth 1790.

Corpus Juris Canonici. Tomus Primus [Lipsii], 1695. © ŽMP.

KNIHOVNÍ ČÁST

Kromě restaurování a digitalizace archiválií byl projekt věnován také problematice ochrany a zabezpečení 240 starých tisků z fondu původní knihovny Židovské náboženské obce v Praze, které jsou i přes své vysoké stáří přístupné čtenářům ve studovně. Část tohoto knihovního fondu byla doposud provizorně chráněna obálkami a deskami, některé svazky byly zabaleny do bavlněné gázy. V rámci tohoto projektu byly zhotoveny speciální ochranné obaly, které podstatně zlepšily uložení knih. Na míru vyrobené obaly představují účinný způsob preventivní ochrany knihovních dokumentů. Dnes je používají knihovny na celém světě. Slouží nejen jako vhodný prostředek k trvalému deponování svazků, ale chrání je také před případným mechanickým poškozením během časté manipulace, eliminují kontaminaci nečistotami a prachem a chrání dokument před zvýšenou vlhkostí a kontaktem s vodou.

Po dokončení zakázkové výroby obalo-

vých materiálů byly následně nafoceny všechny titulní listy včetně celkových pohledů na knihy ve Fotooddělení Židovského muzea. Protože velká část starých tisků je již zdigitalizována jinými knihovnami, zvolili jsme digitalizaci pouze titulních listů, což umožní jejich snazší identifi-

kaci při vyhledávání v katalogu. V závěrečné fázi provedli knihovníci rekatalogizaci dosud nezpracovaných knih do on-line katalogu Knihovny Židovského muzea a doplnili k nim odkazy na fotografické obrazy. V budoucnu budou tyto tisky postupně restaurovány, ale přestože opravy fondu probíhají prakticky nepřetržitě, jedná se vzhledem k rozsáhlosti fondu knihovny ŽMP o velmi pomalý a finančně náročný proces.

Přestože se jednalo o relativně malý vzorek (240 knih ze zhruba 16 000 svazků původní knihovny), dobře dokumentuje rozmanitost této knihovní sbírky. Najdou se zde knihy v několika abecedách (latinka, švabach, hebrejská či arabská abeceda), v různých jazycích (hebrejščina, němčina, čeština, latina aj.), knihy s pergamenovou, koženou, papírovou či textilní vazbou, vysoké od 12 do 48 cm a silné od 1 do 14 cm. Tematicky je zahrnuta nejen judaistická či biblická literatura, ale i historická pojednání, beletrie či poezie.

TOMÁŠ BĚLOHLÁVEK, LENKA ICHOVÁ

BŮH JE V DETAILECH

Z knihy komentářů rabína Jonathana Sackse ke Knize Exodus

V rozhovoru, jež poskytl roku 2004 australské rozhlasové stanici, hovořil vrchní britský rabín JONATHAN SACKS (1948–2020) o jedné z mnoha svých aktivit, konkrétně o sloupku Credo, který psal od roku 1993 pro londýnské Timesy. Na otázku reportérky, za jak důležitou tuto rubriku považuje, odpověděl: „Británie je velice sekulární země, a přesně proto se mi líbí, že mohu vynést náboženství z posvátného místa na veřejné náměstí. ‚Credo‘ znamená ‚věřím‘ a nikdo z nás nedokáže žít bez víry: víry v naše místo ve vesmíru, ve smysl lidského života, v naše ideály, ve věci, o nichž si myslíme, že pro ně stojí za to žít, a dokonce se obětovat. A myslím, že tyto víry nás všechny spojují a že formují naši veřejnou debatu. A proto si opravdu zaslouhují, aby se jim dostalo širší pozornosti než jen v kongregaci, tedy v synagoze nebo v kostele.“ Právě tato schopnost – vynést judaismus do veřejného prostoru a poukázat na něj jako na učení, jež skutečně tvoří základy civilizace a je stále aktuální – byla na rabína Sacksovi zřejmě nejpozoruhodnější.

Své komentáře k Pěti knihám Mojžíšovým psal pravidelně řadu let, zpřístupňoval je na své webové stránce i dalších platformách (www.rabbi-sacks.org; www.aish.com) v cyklu nazvaném Covenant & Conversation a vydal je i knižně. Při jejich formulaci jako by předpokládal, že ti, kdo je čtou, nemají vždy hlubší znalosti, ale že je výklady k Tóře zajímají. Takovým čtenářům pak systematicky, čtivě a s poutavými analogiemi s problémy současné společnosti a s odkazy na filosofii, sociologii, psychologii a literaturu představoval podstatu judaismu.

V českém velice kvalitním a přesném překladu Terezy Rejškové vycházejí nyní Sacksovy komentáře ke Druhé knize Mojžíšově. Nakladatelství P3K tak navazuje na vydání titulu O svobodě a náboženství (2008), který zahrnoval výběr komentářů ke Knize první, a v následujících šesti letech plánuje vydat zbývající tři části.

Následující ukázka je komentář k paraše Mišpatim (2M 21,1–24,18) a věnuje se smyslu detailního výčtu zákonů obsažených v tomto oddílu. Publikujeme ji bez poznámek pod čarou a vysvětlivek, které jsou v knize uvedeny. (am)

MIŠPATIM (Toto jsou zákony)

Kontrast mezi parašami Jitro a Mišpatim snad nemůže být větší. V první z nich nás Tóra přivádí k nejvelkolepšímu setkání lidí a Boha, ke zjevení na hoře Sinaj a k obecnému výčtu zásad, vžitých pod pojmem desatero přikázání. Druhá paraša nás zahrnuje ohromným množstvím detailů: řeší zákony týkající se propouštění otroků, zodpo-

Rabi Jonathan Sacks. Foto archiv.

vednosti za způsobení újmy, ochrany majetku a mnohé další. Jako bychom se posunuli od božských záležitostí k těm prozaickým, od všeobíhající mravní nauky k poznámkám pod čarou ve sbírce zákonů. Mezi oběma parašami však existuje hluboké propojení. To nám pomáhá pochopit Raši, největší z vykladačů Tóry.

Úvodní větu paraši – „A toto jsou právní ustanovení, která jim předložíš.“ (Exodus 21,1) – Raši komentuje:

„A toto jsou právní ustanovení“ – Kdykoli [jedině Tóra] užije slovo „toto“, značí tím předěl od toho, co bylo řečeno předtím. Kdykoli užije výraz „a toto“, značí to naopak spojitost s tím, co bylo řečeno předtím. [Je to proto, abychom se učili, že] tak jako předchozí nařízení [desatero přikázání] byla dána na Sinaji, tak i tyto [občanské zákony] byly dány na Sinaji. Proč tedy jsou občanské zákony postaveny hned vedle pravidel o oltáři [na konci předchozí kapitoly]? Aby nám bylo řečeno, že máme umístit sanhedrin [nejvyšší soud] do blízkosti svatyně. „Která jim předložíš“ – Bůh řekl Mošemu: Nemysli si, že je budu učit nějaký zákon dvakrát nebo třikrát, dokud ho nebudou znát slovo od slova, a nebudu mít snahu jim vysvětlit opodstatnění a význam [zákona]. Proto Tóra říká: „která jim předložíš“, jako prostřený stůl plný pokrmů připravených k požití.

Raši ve svém výkladu předkládá hned tři pozoruhodná tvrzení, která nastiňují

obrysy judaismu. První stanoví, že tak jako jsou obecné zásady judaismu představené v desateru dány Bohem, tak jsou jím dány i nejjemnější detaily občanských zákonů.

V šedesátých letech 20. století projektoval dánský architekt Arne Jacobsen nový kampus jedné z oxfordských kolejí. Nespokojil se pouze s návrhem budovy, řešil i podobu příborů či jídelního servisu, dohlížel na výsadbu každé rostliny v kolejních zahradách. Na otázku, proč tak činil, odpověděl slovy jiného architekta, Ludwiga Miese van der Rohe: „Bůh je v detailech.“

To je veskrze židovský postoj. Někdo se domnívá, že svatá je v judaismu jeho velká vize, nevyjádřená nikde tak přesvědčivě jako v desateru na Sinaji. Jistě je pravda, že Bůh je v detailech: „Tak jako předchozí nařízení byla dána na Sinaji, tak i tyto [občanské zákony] nám byly dány na Sinaji.“ Velikost judaismu nespočívá pouze v jeho vznešené vizi svobodné, spravedlivé a ohleduplné společnosti, ale také ve způsobu, jímž tuto vizi snaží „na zem“ v podobě detailních zákonů.

Mnozí filosofové v různých dějinných obdobích, Platón, Aristotelés, Locke, Hume, Kant či Mill, se snažili definovat mravní život s využitím různých obecných principů: racionality, soucitu, služby, povinnosti nebo největšího štěstí pro co nejvyšší počet lidí. Jakkoli důležité jejich teorie jsou, morálka, má-li se stát skutečným textem a texturou společnosti, musí být transformována do konkrétních pravidel chování. Morálními se stáváme nejen vlastním chováním, ale i tím, jak se v každodenním životě chová ostatní. Morálka je jako jazyk. Stejně jako si nemůžeme vytvořit vlastní jazyk a doufat, že jeho prostřednictvím budeme komunikovat s ostatními, nemůžeme si vytvořit vlastní morálku a doufat, že si s ní budeme moci příjemně žít s ostatními ve společnosti sdílených ideálů.

Proto se Bůh v Tóře obecně a v Mišpatim konkrétně zjevuje ve formě pravidel a zákonů, neboť právě ony dávají kontury společenskému řádu. Zde je jednoduchý příklad:

Jestliže se rozhodneš vzít do zástavy plášť svého bližního, do západu slunce mu jej vrátíš, neboť jeho plášť, kterým si chrání tělo, je jeho jedinou přikrývkou. V čem by spal? Stane se, že bude ke mně úpět a já ho vyslyším, poněvadž jsem milostivý (Exodus 22,25–26).

To je zákon s lidskou tváří. Na první pohled se jedná o obyčejnou obchodní transakci. Někdo si vypůjčí peníze a jako zástavu dá věřiteli kus oděvu, ve starověku asi zcela běžná záležitost. Tóra nás však nabádá, abychom nezapomínali na existenční situaci daného člověka. Možná je dlužník chudý a nemá k přikrytí nic než onen plášť. Věřitel musí s takovou možností počítat. Podle práva má sice nárok si zástavu ponechat, ale základy slušné společnosti jsou více než jen právní.

Tóra přidává ještě odůvodnění. Bůh o chudém dlužníku říká: „Stane se, že bude ke mně úpět a já ho vyslyším, poněvadž jsem milostivý.“ Bůh zákonodárce není vzdálenou abstraktní entitou. Je přítomen v životech těch, kteří jeho zákony dodržují. A tak jako On mírní výkon spravedlnosti milostí, musí činit i Boží lid.

Všimněme si, jakým způsobem nás Tóra tomuto principu učí. Využívá konkrétní příklad. Neříká: „Mějte soucit,“ ale jasně ukazuje, jakou podobu může uvedený princip mít v každodenním životě. V knize Deuteronomium nalezneme jiný příklad: „Nikdo nesmí zabavit mlýnské kameny, spodní ani běhoun, neboť takový člověk jako by zabavil sám život“ (24,6). Zde ten, kdo potřebuje půjčku, nemůže protihodnotou nabídnout nic jiného než věc, jíž si vydělává na živobytí. Pokud bude ručit právě touto věcí, nebude schopen dluh splatit a dostane se do dluhové pasti.

I zde Tóra přibližuje zásady mravního života konkrétní ilustrací. Nachmanides v komentáři k příkazu z Deuteronomia (6,18): „Budeš dělat jen to, co je správné a dobré v Hospodinových očích“, vysvětluje, že není možné detailně určit, jaký je morální postup v každé lidské interakci. Život je příliš složitý a nepředvídatelný. Z toho důvodu nám Tóra dává jak obecná pravidla, tak konkrétní příklady, abychom viděli nejen celý obraz, ale i konkrétní tahy štětcem. Bůh není jen v obecnostech, ale i v detailech.

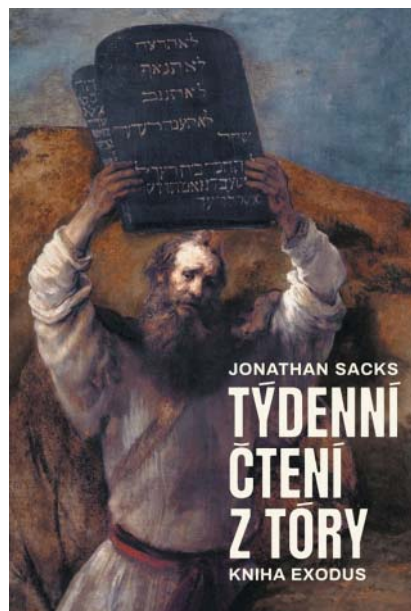
Druhým, neméně zásadním principem je, že občanské právo není světské. Nevěříme myšlence: „Odevzdejte tedy, co je císařovo, císaři, a co je Boží, Bohu.“ Věříme v oddělení moci, ale ne v sekularizaci práva nebo spiritualizaci náboženství. Sanhedrin, nejvyšší soud, musí být v blízkosti Chrámu proto, abychom se učili, že právo vychází z náboženského přesvědčení.

Podle slavné rabínské tradice, když Moše stoupal k nebi, aby přijal Tóru, anděl Bohu

namítali: „Copak dáš to, co Ti je nejdražší, obyčejným smrtelníkům?“ A Bůh vyzval Mošeho, aby jim odpověděl. Moše se obrátil k andělům a pravil: „V Tóře se říká: Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Cožpak vy, andělé, pracujete, že potřebujete den odpočinku? V Tóře se říká: Cti svého otce i matku. Cožpak máte rodiče, které by bylo třeba ctít? V Tóře se říká: Nesesmilniš. Cožpak mají andělé pud, který by je k tomu sváděl a který by bylo nutné takovým zákazem kontrolovat?“ A tak andělé s námitkami přestali.

Bůh je na nebesích, my ho však uctíváme zde na Zemi: právě o tom je Tóra – slovo, které samo znamená „zákon, učení, morální výchova“. Prostřednictvím nástrojů práva ustanovujeme duchovní pravdy v konkrétních podmínkách fyzického světa. Tím do svého pozemského jednání vnášíme zlomky nebes.

Nejenže je v judaismu Bůh zákonodárcem, ale i samotné zákony jsou proměňo-

vány a prodechnuty znamením transcende. To předznamenává již výrok v první kapitole Tóry o rovnosti a nedělitelné důstojnosti lidské bytosti jako obrazu Božího (Genesis 1,26–27). Právo a spravedlnost jsou primárními nositeli rovnosti.

Proto musí být ve společnosti ctěn právní řád, který nikomu nestrání a se všemi nakládá stejně: „Nepřidáš se k většině, páchá-li zlo. Nebudeš vypovídat ve sporu s ohledem na většinu a převracet právo. Ani nemajetnému nebudeš v jeho sporu nadřozovat“ (Exodus 23,2–3).

Ve vysokých patrech mystiky nalézáme Boha v nejskrytějších hlubinách lid-

ské duše, stejně je však přítomen i ve veřejném prostoru a společenských strukturách: na tržištích, v kuloárech moci, na soudních dvorech. Mezi soudy (kde se střetává člověk s člověkem) a Chrámem (kde se setkává člověk s Bohem) nesmí stát žádná překážka.

Třetím a nejpozoruhodnějším principem je, že právo nepatří právníkům. Toto je dědictvím každého Žida: „Nemysli si, že je budu učit nějaký zákon dvakrát nebo třikrát, dokud ho nebudou znát slovo od slova, a nebudu mít snahu jim vysvětlit opodstatnění a význam [zákonu]. Proto Tóra říká „která jim předložíš“ jako prostřený stůl [šulchan aruch] plný pokrmů připravených k požití.“ Odtud je odvozen název nejslavnějšího kodexu židovského práva *Šulchan aruch* z pera rabiho Josefa Kara.

Už od nejdávnějších dob vyžadoval judaismus od každého, aby znal zákony a rozuměl jim. Znalost práva nikdy nebyla střeženým vlastnictvím elit. Důkazem je slavný verš: „Zákonu [Tóře], který nám přikázal Moše jako odkaz Ja'akovovu shromáždění“ (Deuteronomium 33,4). Už v 1. století občanského letopočtu Josephus Flavius napsal: „Pokud by se někdo zeptal na zákony kohokoli z nás, odříkal by je všechny snáz než vlastní jméno. Máme je vryty do svých duší a jen vzácně je někdo poruší, protože se jim učíme nazpaměť od prvních okamžiků, kdy nabýváme poznávací schopnosti. Proto se nikdo ani nemůže dožadovat prominutí trestu.“ Možná z tohoto důvodu je mezi Židy tolik právníků. Judaismus je náboženstvím práva, ne proto, že by nevěřil v lásku („Budeš milovat Hospodina, svého Boha“ – Deuteronomium 6,5 – „budeš milovat svého bližního jako sebe samého“ – Leviticus 19,18), ale proto, že bez spravedlnosti se nemůže rozvíjet ani láska, ani svoboda, ani lidský život.

Paraša *Mišpatim*, se všemi detailními pravidly a předpisy, nám vedle dech beroucí velkoleposti sinajského zjevení může připadat jako antiklimax. Ale není tomu tak. Paraša *Jitro* přináší vizi, jenže Bůh je v detailech. Bez vize je právo slepé, bez detailů však vize pluje kdesi v nebi. Díky detailům je Boží přítomnost zde, na Zemi, kde ji potřebujeme nejvíce.

Z knihy Jonathana Sackse *Týdenní čtení z Tóry. Kniha Exodus*, již v překladu Kateřiny Rejškové vydalo pražské nakladatelství P3K. 320 stran, poznámky, dop. cena 449 Kč (v e-shopu P3K 310 Kč).

ADVANCED STYLE

O dvou stoletých dámách, které mají styl

Když v roce 2012 Ari Seth Cohen, mladý newyorský blogger a fotograf, publikoval svou knihu *Advanced Style* (Pokročilý styl), vycházející z jeho stejnojmenného blogu, netušil, jakou vlnu zájmu o elegantní seniorky a seniory se stylem tím vyvolá. New York je jich přitom plný, stačí se jen rozhlédnout. Neodmyslitelně patří ke koloritu tohoto pestrobarevného města, stejně jako buskeři v parcích nebo pouliční stánkaři s kávou a bagely.

IRIS APFELOVÁ

Ráda bych zde představila dvě mimořádné osobnosti, o kterých se v knize píše. První je Iris Apfelová, která na konci srpna 2021 oslavila sté narozeniny. Bývalá obchodnice s textilem a designérka interiérů se stala módní ikonou a známou celebritou již před mnoha desetiletími. „Self-made businesswoman“ Iris Apfelová s nadměrně velkými kulatými brýlemi je autorkou několika knih a v současné době jednou z nejvýraznějších osobností newyorské módní scény. Navrhuje oblečení, šperky a různé objekty a inspiruje lidi rozmanitých profesí, zejména mladé, kterým vyhovuje její pozitivní přístup k životu, její sarkastický smysl pro

Iris Apfelová, první dáma textilu. Foto archiv.

humor a schopnost dělat si legraci sama ze sebe a svého věku (označuje se za „nejstaršího žijícího teenagera“).

Narodila se jako Iris Barrelová v Astorii v newyorské čtvrti Queens v nepříliš majetné židovské rodině. Vyrůstala u prarodičů v Brooklynu, kde se začala zajímat o druhy látek; později studovala dějiny umění v New Yorku a Wisconsinu. V roce 1948 se provdala za Carla Apfela a společně s manželem (který se rovněž dožil stovky, zemřel v roce 2015) založili v roce

1950 úspěšnou textilní firmu Old World Weavers specializující se na repliky historických tkanin ze 17., 18. a 19. století. Vzory sháněli v Evropě, kam často jezdili, zabývali se i restauračními projekty, které zahrnovaly i práci v Bílém domě. Mezi jejich klienty patřily Estée Lauder, Greta Garbo, Jacqueline Kennedyová Onassisová a dodávali zboží americkým prezidentům od Harryho Trumana až po Billa Clintona. Tak Iris přišla ke své přezdívce „První dáma textilu“. Firmu provozovali manželé Apfelovi až do devadesátých let.

Její životním mottem je „Móda se dá koupit, styl nikoli“ a prohlásila: „Oblékám se sama pro sebe, vůbec mě nezajímají trendy nebo co si o mně kdo myslí.“ Tato vyznavačka eklektické módy, výrazných barev a vrstvení oděvů je také propagátorkou a sběratelkou kostýmního šperku, tedy nepřehlédnutelných kousků na hranici volného umění. Některé kupuje za pár dolarů na ulici v Harlemu od pouličních prodavačů, další za tisíce na Páté avenuí v Bergdorf Goodman, nejluxusnějším obchodním domě ve městě. V roce 2005 uspořádala výstavu její kolekce oblečení a doplňků newyorské Metropolitanu muzeum. Letos na jaře 2022 se můžeme těšit na její novou kolekci oděvů, kterou připravuje pro značku H&M. A tak se s jejími unikátními a hravými kousky, určenými pro všechny věkové kategorie, budou moci seznámit i módní nadšenci v Česku.

ILONA ROYCE SMITHKINOVÁ

Druhou inspirativní osobností je Ilona Royce Smithkinová, rodným jménem Rosenkranzová, která zemřela loni 1. srpna ve věku 101 let. Narodila se v roce 1920 v Polsku, vyrůstala ve Francii a Německu, v Berlíně a posléze v Antverpách, kam s rodiči uprchla před nacismem, studovala malířství. V roce 1938 se rodina dostala do New Yorku. Ilona se brzy vdala, její manžel však záhy padl ve druhé světové válce.

Je známa svými portréty vyvedenými olejem či červenou hlinkou. Malovala například ruskou židovskou filosofku Ayn

Randovou, s níž se přátelila, a dramatiky Tennessee Williamse a Eugena O’Neilla, představila se na řadě výstav. S pedagogickou činností začala v roce 1970 a patřila k průkopnicím výuky výtvarného umění prostřednictvím televize. Měla své pořady – *Ilonina paleta*, *Kreslení s Ilonou*, z nichž posléze vytvořila samostatnou knihu.

Tato vždy veselá a energická dáma s nezaměnitelným vřelým úsměvem a drobounkou postavou (měřila necelý metr a půl) působila též jako kabaretní zpěvačka a tanečnice. V kabaretu zpívala písně Edith Piaf a Marlene Dietrich.

Ilona Royce Smithkinová v ateliéru. Foto archiv.

Její poznávacím znamením byly dlouhé řasy výrazně zrzavé barvy, které si vytvářela z vlastních vlasů; zaujala tím, jak „zachraňovala“, tedy přešivala ze starých kousků nové, vytvářela doplňky z deštníků a pro kreace využívala i staré hračky, třeba plyšové medvídky. Veřejnost se o ní dozvěděla až po vydání zmíněné knihy *Advanced Style* a Ilona Smithkinová se ve svých více než 90 letech stala tváří prestižních módních kampaní i rádkyní mladých. „Mladí lidé vkročí do dospělého života příliš rychle, nemají dětství. Jako když se urychlují jahody, aby dříve dozrály. Vypadají dobře, ale nemají žádnou chuť.“ Vystoupila také v několika dokumentech, v nichž zmínila traumatické zážitky z dětství, které se jí podařilo překonat až v pokročilém věku.

Ilonu jsem poznala osobně, natáčela jsem s ní před lety interview a na návštěvu v její malé garsonce v srdci West Village, kde bydlela od roku 1947, na její dobrosrdečnost, pohostinnost a šarm nikdy nezapomenu. Vyprávěla mi, jak v dětství jezdila s rodiči do Karlových Varů a poctila mě tím, že se rozhodla namalovat mé oko.

Osobnosti jako Iris Apfelová a Ilona Smithkinová ukazují, jak je možné stárnout nejen s grácií a elegancí, ale i se značnou dávkou elánu, kreativity a humoru.

MONIKA HANKOVÁ, NEW YORK

IZRAEL: Naděje i chmury

Po loňském roce jako by Izraelci ani neměli jednoznačný cíl. Myšleno pro politické napětí ve společnosti. Ta strávila léta na barikádě mezi fanoušky a odpůrci Benjamina Netanjahua. Po loňsku, kdy Bibi neuspěl dostatečně u voleb a už půl roku není premiérem, se nabízí otázka. O co se bude společnost hádat? Na jaké barikádě spolu bojovat?

Ano, ke startu roku 2022 lze říci, že nejnápadnější společenská barikáda zmizela. A že vláda Naftaliho Bennetta, která při svém vzniku působila ryze účelově (jediné požitko – odstavit od moci Bibiho), nestabilně, ba až bizarně (sdružuje party od pravice přes levici až po islamisty), funguje až překvapivě normálně.

Ale jsou tu i důležité věci nebarikádového rázu. K nim patří hlavně obava z Íránu a jeho cesty k jaderné bombě. Od konce listopadu ve Vídni jednájí mocnosti (Rusko, Čína, Británie, Francie, Německo – USA jen jako host na chodbě) s Íránem. Míří k obnovení dohody, kterou protlačil americký prezident Obama, ale Donald Trump z ní vycouval. Těžko být prorokem.

Írán usiluje o obnovu dohody, ale s tím, že se zároveň zruší veškeré sankce vůči němu. Právě proti tomu se staví Izrael, který doufá ve stejný postup USA, neboť v takovém řešení vidí jen uvolnění dalších peněz pro Írán k urychlení jaderného programu.

Pokud dohoda obnovena nebude, a premiér Bennett apeluje na USA, aby se na rozhovorech o ní nepodílely, situace by mohla dospět k vojenskému zásahu proti jaderným zařízením Íránu. V ideálním případě by to byl zásah pod vedením USA, v horším případě by ho provedl Izrael na vlastní odpovědnost. Zní to docela drsně a výsledek by byl nejistý (Írán nemá ta zařízení pohromadě na jednom místě), ale izraelská veřejnost za takovým řešením stojí.

Ústav demokracie zveřejnil 8. prosince průzkumová čísla za izraelské Židy. 61 procent jich pokládá Írán za existenční hrozbu, 58 procent souhlasí s útokem na

jeho jaderná zařízení i bez souhlasu USA. Čímž není řečeno, že takový úder přijde. Znamená to jen tolik, že izraelská veřejnost bere tuto variantu zcela vážně.

RAMALLÁH NECHCE CHAOS

Írán je ukázkou problému, který se řeší na neveřejných jednáních, telefonáty do Washingtonu, ve štábech armády a tajných služeb. Takže informace pronikající do médií nemusí odpovídat tomu, co se skutečně chystá, ale spíš tomu, co štáby chtějí, aby se dostalo na veřejnost – a tím i k uším protivníka.

Pak tu jsou problémy rázu přízemnějšího. Z pohledu globálních strategií banálního. Ale očima lidí na místě jde o věci,

V podstatě šlo o nahodilý incident, který skončil šťastně. Ramalláh po zásahu palestinské policie.

kteří skutečně vypovídají o stavu společnosti a jejích nálad. V tomto případě společnosti izraelské a palestinské, chtěli židovské a arabské ve Svaté zemi. Ukázku přinesl 1. prosinec.

Po silnici na Západním břehu jelo auto se dvěma braslavskými chasidy, jedním z židovské osady Šilo, druhým z osady Elad. Mířili zřejmě na Jeruzalém, ale nejspíše si popletli cestu a nedopatřením zajeli do metropole Palestinské samosprávy Ramalláhu. Tak to popisuje server Ynet. Ale zajímavější je to, co následovalo.

Když se auto ocitlo na náměstí Al-Manara, obklopil ho mohutný dav místních lidí, cestující vytáhl, auto poničil a zapálil. S oběma chasidy to nevydalo dobře, ale v kritický okamžik zasáhla palestinská policie, poskytla jim ochranu a brzy poté je předala izraelským úřadům. Celý incident byl zachycen na videu a jeden ze svědků pak řekl, že oba Izraelci „přežili jistou smrt“.

V podstatě šlo o nahodilý incident, který skončil šťastně. Co je na něm zvláštního? Proč ho na webu Israel Hayom rozebíral plukovník v záloze Rozen Icik? Jako nářek poslouží fakt, že už v úvodu svého textu použil výraz „lynč v Ramalláhu“.

Zde se musíme vrátit k počátku druhé palestinské intifády, do října 2000. Tehdy se podobným nedopatřením ocitli v Ramalláhu dva záložníci Cahalu – Vadim Nuržic a Josi Avrahami. I oni se v podobné situaci dostali na policejní stanici, ale vtrhl do ní rozlícený dav a lynčoval je – umlátil je a ubodal. Z toho dne pochází záběr jednoho z vrahů, jak stojí v okně a davu ukazuje zakrvavené ruce. Poté byla obě mrtvá a zohavená těla vláčena po náměstí Al-Manara.

Po 21 letech se tedy podobná situace opakovala, leč se šťastným koncem. Co z toho vyvozuje Rozen Icik? V podstatě to, že nynější incident ukázal známky naděje i chmury.

POZOR NA LOD ČIAKKO

Naděje se opírá o to, že oba nešťastníky zachránila palestinská policie. Čímž doložila, že dává přednost spolupráci s izraelskými úřady před radikalismem. Dokáže si představit, že kdyby podobný chaos, který před dvaceti lety vedl k intifádě,

nyní oslabil palestinské úřady, i na Západním břehu by otevřel cestu Hamásu.

Nejde tu jen o historické paralely. Loni v květnu (viz *Rch* 6/2021) byl Izrael překvapen, když během raketového ostřelování z Gazy a odvety Cahalu vyhledalo etnické násilí ve smíšených městech jako Lod či Akko. O tento zážitek se opírají zmíněné chmury. Orgány Palestinské samosprávy dávají přednost spolupráci, ale to nelze přenášet na nálady v ulicích. Ty mají svůj vlastní vývoj, jak se ukázalo loni v květnu v Lodu či Akku.

Úhrnem – Izrael by se měl připravit na to, že při dalším vyhocení situace třeba zvenčí by mohl čelit ohrožení na více frontách, na třech, či dokonce čtyřech současně. Je to memento, které připomínají právě takové napohled banální incidenty, jako byl ten 1. prosince v Ramalláhu.

ZBYNĚK PETRÁČEK

LA BOMBALERA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Nezisková organizace Post Bellum představila novinářům v Machoňově obchodní pasáži v Pardubicích novou interaktivní expozici Paměti národa, která je nabitá technologiemi a umí válku i komunismus přiblížit mladým. Veřejnosti se otevře až po zvládnutí covidové epidemie. Machoňova obchodní pasáž je pro svoji eleganci považována za nejznámější dílo architekta, který významně poznamenal podobu centra města. Už zdálky viditelný strohý černý banner lákající na první interaktivní výstavu klíčových okamžiků 20. století pod pasáží poukazuje na jiný svět. Svět zruďných totalitních režimů v podobě nacismu a komunismu, o nichž lidé v Československu ve dvacátých letech, kdy Machoňova pasáž vznikala, netušili, že nalomí páteř národa. Interiéry podzemních prostor s rezným zvivem nasvětleným téměř až rudou barvou působí tíživě. Jen velký nápis „Pravdě vždy věrní zůstanem“ značí, že ne vše je ztraceno. Že jde o interaktivní expozici plnou nejmodernějších technologií, která má oslovit hlavně mladou generaci, pozná každý hned na začátku. Moderní expozice totiž žádného živého průvodce nepotřebuje. Ve sklepní galerii je průvodcem tablet se sluchátky. Mráz po zádech člověku běhá ve chvíli, kdy se začne mluvit o deportaci českých a moravských Židů a z reproduktorů se ozývají jména židovských obyvatel Pardubic, kteří našli smrt v plynových komorách koncentračních táborů.. (MF DNES, 1. 12.) ■ Na otázku „Ne každý slaví křesťanské svátky, a ne všichni křesťané je slaví ve stejný den, tak zdůvodňuje komisařka Dalliova svůj návrh na zrušení slova Vánoce. Jak rozumíte tomuto argumentu?“ odpovídá režisér Jiří Strach v rozhovoru pro týdeník Respekt: „Pak zrušme i silvestra, protože v Sydney ho slaví o deset hodin dřív! Zrušme Chanuku a Velikonoce, protože se každý rok slaví v jiné dny. Zrušme Den nezávislosti, protože chudáci otroci byli tehdy všechno, jen ne nezávislí. Zrušme v květnu Den vítězství, protože rozhodně ne všechny národy Evropy mohou s čistým svědomím slavit... Tahle argumentační plytkost je po mém soudu tak děsivá, že se skoro až stydím, až ji jednou za pár století budou historikové hodnotit, že jsem žil v tak hloupé době. V době, kdy o našem slovníku mohla

rozhodovat jedna, nikým nevolená paní.“ (9. 12.) ■ „Před čtrnácti dny musela kanadská lékařská vědkyně Carrie Bourasová opustit svou pozici, když vyšlo najevo, že předstírala, že je příslušnicí jednoho z tamních domorodých národů. Rozšířila tak řady osobností tohoto kontinentu, jako je demokratická senátorka a uchazečka o prezidentskou nominaci Elizabeth Warrenová (jež si taky vymyslela indiánský původ) anebo Rachel Dolezalová. Podobně jako u této osoby, jež si mezitím změnila jméno na Nkechi

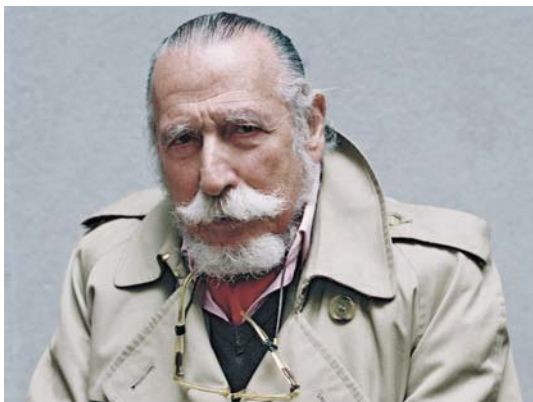
Amare Diallo, totiž byli její předkové ve skutečnosti československého původu. Tyto zprávy na první pohled patří do rubriky zajímavostí. Jenže se vyskytují s pravidelností, jež prozrazuje, že jde o něco víc než vrtochy pár vyšinutých jedinců. Že jde o jakýsi rituál nebo životní strategii či civilizační chorobu – ať už se na to díváte odkudkoli, je to něco příznačného pro dnešní americkou civilizaci. Zajímavé tedy jsou. Třeba profesorka afrických dějin Jessica Krugová. Ta začala jako studentka tím, že spolužákům tvrdila, že je napůl alžírského původu. Pak pocházela bez bližších specifik z velkoměstského černošského ‚hoodu‘ a jejím příbuzným, i když jen spirituálním, byl rapper Biggie Smalls. Anebo její předkové přišli odněkud z Karibiku a imigrační úředníci chybně přepsali jejich jméno ‚Cruz‘ na ‚Krug‘. Nejnověji byla dcerou portorikánské narkomanky z Jižního Bronxu. A také komunitní aktivistkou a tanečnicí salsy jménem Jess La Bombalera. Až v roce 2020 přiznala, že je ze středostavovské židovské rodiny z Kan-

sas City,“ čteme v týdeníku *Echo* v článku Lžu si, ani nevím jak. (9. 12.) ■ Někdejší továrna v Brněnci se má proměnit v muzeum Oskara Schindlera. O tom se na Svitavsku hovoří už roky a záměr vždy tak nějak vyšuměl. První část muzea přitom měla být otevřená už letos. Nyní to ale konečně vypadá nadějně. Nadační fond Archa rodiny Löw-Beer a Oskara Schindlera požádal o stavební povolení k vybudování památníku v bývalé textilce Vitka v Brněnci. Objekt má mít podobu skleněného pavilonu. Skleněný pavilon bude první budova, která bude postavena. Je vyprojektovaná a řeší se stavební povolení, má být vydáno během zimy. To by nadačnímu fondu otevřelo možnost požádat o dotaci z evropských fondů. Demoliční výměr na zbourání vedlejší budovy, kde má pavilon stát, je vydaný, připravená je už i přípojka inženýrských sítí. Z původní budovy, kde spali dělníci, má vzniknout Schindlerova archa, kde by se promítal film *Schindlerův seznam* režiséra Stevena Spielberga a také dokumenty. Další prostor bude věnován rodině Löw-Beerových, které továrna před válkou patřila a před časem její větší část znovu odkoupila. Expozice se zaměří i na židovskou historii v Československu. (Pardubický deník, 9. 12.) ■ „O osudech československých Židů, kteří dnes žijí v Izraeli, jste s režisérem Karlem Fuksou natočili dokumenty *Domov ztracený* a *Domov nalezený*. Jak se se zkušenostmi z války vyrovnávali oni?“ „Shledal jsem tři druhy lidí. Jedni o tom bez problémů mluvili. Druzí o tom odmítali mluvit ze strachu nebo to v sobě chtěli vytěsnit, zabetonovat, a třetí se ze začátku zdráhali, ale když se pak do toho řuklo, uvolnila se stavidla a následoval přívál různých vzpomínek a zážitků. Osobně si myslím, že je nejlepší cesta o tom nemlčet a nebát se o tom mluvit se svými dětmi. Není dobře to v sobě potlačit,“ říká Arnošt Goldflam v rozhovoru pro časopis *Téma* a na jiném místě uvádí: „Jako dítě jsem byl posedlý přemýšlením o tom, co bych dělal, kdyby přišla válka. Vymýšlel jsem různé figle, jak bych se zachránil. Chtěl jsem být připravený na nejhorší. Taky jsem přemýšlel, jak bych unikl z koncentračního tábora. Že bych ve vodě jako Vinnetou dýchal přes stéblo trávy nebo že bych si postavil miniponorku z kýblů a podobně. Později jsem zjistil, že se na to dopředu připravit nelze. Nikam neutečete.“ (10. 12)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

V prosinci oslavil v plné životní síle **sté** narozeniny novinář, fotoreportér, spisovatel a filmař **GEORG STEFAN TROLLER**. Narodil se **10. prosince 1921** ve Vídni v rodině úspěšného kožešníka, jehož rodina pocházela z Brna (otcův bratr Norbert zde zůstal a působil jako architekt). Po anšlusu uprchl do Francie a dále do USA. Do Evropy se vrátil jako voják, Američanům překládal při výsleších německých válečných zajatců, stal se fotoreportérem americké armády. Zažil koncentrační tábor Dachau krátce po jeho osvobození a to, co spatřil, v něm zůstalo po celý život; sám ztratil během holo-

Georg Stefan Troller. Foto archiv.

kaustu většinu příbuzných. O válečných zkušenostech mluví i v novém dvouhodinovém filmu *Výklad skutečnosti*, který s ním natočila režisérka Ruth Rieserová a měl v Trollerově přítomnosti premiéru loni ve Vídni. Prohlásil, že fotoaparát mu sloužil jako ochranný štít před často bolestnou skutečností.

Po válce studoval v USA drama, ve studiích pokračoval na pařížské Sorbonně. Jako žurnalista pracoval pro několik německých rozhlasových a televizních stanic, točil dokumenty, psal eseje a tvořil fotografické knihy. Pro německou televizní stanci ZDF natáčel dvaadvacet let velice populární rozhovory s různými osobnostmi, mj. slavnými herci a režiséry (B. Bardotová, M. Brando, W. Allen). Žije v Paříži, nepoužívá počítač ani internet. Roku 2019 vydal memoáry a nazval je *Liebe, Lust und Abenteuer. 97 Begegnungen meines Lebens* (Láska, touha a dobrodružství. 97 setkání mého života). Jeho nejnovější kniha se jmenuje *Mých prvních sto let* a v rozhovoru pro týdeník *Jüdische Allgemeine* prozra-

dil, že bude psát každý měsíc do listu *Die literarische Welt* příspěvky o slavných spisovatelích, které osobně poznal.

Už **čtvrtstoletí** uběhlo od tragické smrti **PETRA KOSÁKA**, který zemřel **15. ledna 1997** ve věku pouhých 42 let. Pocházel z pražské lékařské rodiny, jeho dědeček MUDr. Leo Kosák patřil k zakladatelům proslulého soukromého sanatoria pro nemoci nervové a plicní ve Veleslavíně (léčila se zde mj. Charlotta Garrigue-Masaryková). Vystudoval Vysokou školu dopravní v Žilině, poté působil na pražském magistrátu, roku 1996 se stal tajemníkem Židovské obce v Praze. S manželkou Evou, roz. Medkovou, malířkou a historičkou umění, měli čtyři děti – Mikuláše, Adélu,

Zuzanu a Davida – a rodina, jak řekl rabín Sidon ve smutčném projevu, byla skutečným smyslem a středobodem jeho života. Památka na tohoto laskavého a obětavého člověka ať je nám k poze-
hnutí.

Na leden připadá ještě jedno smutné výročí: před **deseti** lety, **23. ledna 2012**, zemřel **MILOŠ POJAR** – historik, spisovatel, editor a první velvyslanec Československa (poté Česka) po pádu komunismu v Izraeli. Narodil se v Praze

roku 1940 v česko-židovské rodině Popperových, matku jeho otce a celou širší rodinu vyvraždili nacisté. M. Pojar se stal sazečem (z kádrových důvodů nemohl v padesátých letech studovat), posléze vystudoval orientalistiku na FF UK, postgraduální studia absolvoval na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Dlouhá léta působil v nakladatelství Academia, nejprve jako sazeč a výrobní referent, poté jako redaktor knižních titulů. Celý život se zajímal o českou, židovskou a česko-židovskou historii, psal pro samizdat či pod cizími jmény do odborných časopisů. Jako velvyslanec zásadně napomohl rozvoji znovuo-
nověných diplomatických vztahů s Izraelem, které na základech, jež vybudoval, fungují dodnes. Po návratu z mise se stal ředitelem Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze. Bohužel již posmrtně vyšla jeho kniha *T. G. Masaryk a židovství*. Jeho osobnost, erudice, noblesa a slušnost velice scházejí, a nejen českému židovskému společenství. (vt, am)

NEZNIČITELNÝ MAX

(dokončení ze str. 13)

Za svého pobytu ve Vídni se přátelila s Thomasmannem, Stefanem Zweigem, Janem Masarykem, uskutečnila řadu rozhovorů s významnými evropskými osobnostmi (Sigmundem Freudem, Richardem Straussem, císařovnou Zitou, ale také s Trockým či Atatürkem). Jako šéfkla berlínské redakce *The New York Post* dvakrát vedla interview s Hitlerem a její německá zkušenost se stala základem pro knihu *I Saw Hitler!* (Setkala jsem se s Hitlerem), v níž popisuje nebezpečí nacistické ideologie, pronásledování Židů i existenci prvních německých koncentračních táborů. Kniha byla německými úřady považována za urážku národní cti a novinářka byla následně z Německa vyhoštěna. Její vliv a přátelství s Eleanor Rooseveltovou mělo vliv na uzákonění naturalizace německých politických emigrantů (Thomas Mann či Carl Zuckmayer) ve Spojených státech. Je možné, že se s Kopffem letmo setkala už za svého pobytu v Evropě, ale podstatně až v New Yorku v době, kdy oběma bylo kolem padesáti let. Později k tomu napsala: „Myslím, že jsem okamžitě věděla, že s ním chci zůstat navždy. Věděla jsem, že s ním bych se už nikdy ničeho nebála a život by nabral další rozměr – poznání, co znamená svoboda, jelikož jsem potkala naprosto svobodného člověka. Věděla jsem, že je v něm také neuvěřitelná veselost.“

I NA DNĚ JE ŽIVOT ZÁZRAK

Ráno 6. července 1958 se Maxim Kopf probudil ve vermontském nemocničním pokoji (několik týdnů před tím jej postihl infarkt) a požádal zdravotní sestru o malou laskavost: „Myslím, že by mi bylo lépe, kdybych se posadil.“ Zvedla postel a unavený malíř vzápětí v sedu zemřel. Svůj život okomentoval lapidárně: „Jsem člověk, který se celý život pokoušel být umělcem, tím nejlepším umělcem, jak mu Bůh dovolí. A můj příběh vypráví o tom, jak historie ovlivňuje a (možná) ničí a možná tvoří a zachraňuje lidi jako já, kterých jsou na světě tisíce a miliony. Napsal jsem to, nebo spíš řekl, nikoli proto, abych lidi strašil, ale abych je rozveselil, abych řekl, že život je kouzelný zázrak, že i když jsme úplně na dně, je stále zázrakem. A že je dobře být naživu, i když se za to, že žijeme, musíte omlouvat.“ **MILOŠ DOLEŽAL**

Elias Canetti

DODATKY Z HAMPSTEADU KNIHA PROTI SMRTI

■ Výbor zahrnuje dva texty Eliase Canettiho. V souboru esejů *Kniha proti smrti* autor medituje nad ohraničeností existence člověka; jeho konečnost tu vášnivě odmítá, tu se s ní rezignovaně smiřuje. *Dodatky z Hampsteadu* zahrnují zápisky z let 1954–1971. V Hampsteadu, anglickém městě, kde nějaký čas žil, zaznamenával Canetti své postřehy o politice, umění či tvůrcích. Jedná se o stručné i obsáhlejší úvahy, krátké i delší myšlenky, někdy téměř aforistické, ale vždy pronikavé.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2021. Z němčiny přeložil Hanuš Karlach. 476 stran, dop. cena 565 Kč (v e-shopu nakl. 462 Kč).

Josif Brodskij

RAJŠTÍ PTÁCI ZPÍVAJÍ, A NEPOTŘEBUJÍ PRUŽNOU VĚTEV

■ Josif Brodskij je znám jako virtuos klasické veršové formy, kterou modernizoval a dovedl až na hranici jejich možností. V jeho díle je ale i několik pozoruhodných básní, zcela rezignujících na klasický verš. Není jich mnoho, necelá dvacítká, v tomto svazku zahrnutá v úplnosti. Výbor navazuje na dvě předchozí Brodského sbírky vydané nakladatelstvím Opus – *Římské elegie* (2004) a *Benátské strofy* (2013).

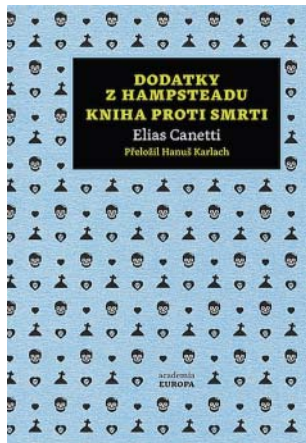
Vydalo nakl. Opus v Martínkovicích roku 2021. Z ruštiny přeložila Maita Arnautová. 52 stran, dop. cena 228 Kč.

Etgar Keret

TAK UŽ LEŤ

■ Ve dvaadvaceti povídkách jednoho z nejoblíbenějších izraelských autorů současnosti jdou ruku v ruce nejvšednější situace s fantaskními představami a srdceryvné chvíle s cynickým humorem. Postavy se potýkají se záladnostmi rodičovství a války, s omamnými látkami a dorty, paměti a láskou. Jejich osudy se nikdy neubírají očekávanou cestou a nepřestávají překvapovat, bavit a dojímat.

Vydalo nakl. Garamond v Praze roku 2021. Z hebrejštiny přeložily Tereza Černá

a Magdaléna Jehličková. 200 stran, dop. cena 280 Kč (v e-shopu nakl. 168 Kč).

Z NOVÝCH KNIH

Adam Drda

PŘED BRANOU NENÁVRATNA

■ Na podzim 2021 uplynulo osmdesát let od chvíle, kdy nacisté zahájili systematické deportace Židů z Čech a Moravy do vyhlazovacích táborů. K výročí vyšla kniha vzpomínek pamětníků přeživších šoa. Všichni zakusili antisemitskou perzekuci, všichni jen zázkramem přežili nacistické „konečné řeše-

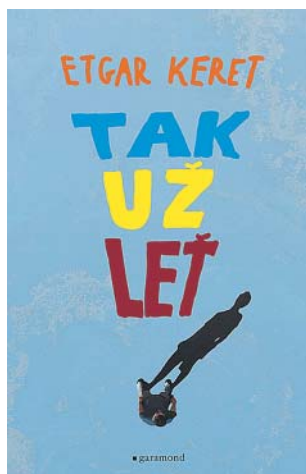
ni židovské otázky“ a ztratili své blízké.

Vydalo nakl. Kniha Zlín roku 2021. 288 stran, dop. cena 349 Kč.

Josef Vohryzek

ROZKYMÁCENÝ SVĚT

■ Výbor představuje literární kritiku a překladatele Josefa Vohryzka (1926–1998) jako kritického myslitele o povaze komunistického režimu, o české

a slovenské společnosti ve společném státě a po jeho rozpadu, o vztahu silnějšího a slabšího, většiny a (romské a židovské) menšiny. Kniha je členěna do čtyř oddílů. První tvoří texty o společnosti a politice před rokem 1989 a po pádu komunistického režimu. Druhý díl sestává z textů o rasové nesnášenlivosti. Třetí část přináší texty o knihách, v jejichž prvním plánu figuruje téma politického, národnostního a rasového napětí, nesouladu nebo nenávisti, reflexe nad díly publicistickými (V. Mrštík), memoárovými (M. Bubeníčková-Kuthanová, S. Wisenthal, G. Konrád) nebo beletristickými (A. Giňa, V. Třešňák, J. Fränkl, Ch. Potok, I. Ferková, I. B. Singer). Závěrečný oddíl zaujímají Vohryzkovy vzpomínky z roku 1991. Autor v nich podrobně vzpomíná na

své dětství v pražské židovské neortodoxní rodině, na pobyt ve švédském exilu v letech 1940–1950, kam ho rodiče ještě stačili vyslat, i na složitou repatriaci v komunistickém Československu padesátých let 20. století, kam se Vohryzek vrátil; jeho rodina během války zahynula v nacistických vyhlazovacích táborech.

Vydalo nakl. Triáda v Praze roku 2021. Uspořádal, k vydání připravil, komentáře a medailon napsal Michael Špirit. 292 stran, dop. cena 319 Kč (v e-shopu nakl. 271 Kč).

Jiří Weil

MOSKVA-HRANICE

■ Dokumentární román *Moskva-hranice* je jedna z prvních kritik stalinismu, autor v něm na základě autentické zkušenosti líčí atmosféru stalinských čistek v Sovětském svazu ve třicátých letech 20. století. Ve své době kniha vyvolala prudkou polemiku i nevělu zejména levicových intelektuálů.

Na přímý pokyn Klementa Gottwalda ji zničujícím způsobem odsoudil Weillův blízký přítel Julius Fučík. Druhého vydání se dočkala až v roce 1991.

Vydalo nakl. Triáda v Praze v rámci *Spisů Jiřího Weila* (4. díl). Edici Jarmily Víškové revidoval a k vydání připravil Michal Kosák. Ediční poznámku a komentář napsali Hana Kosáková a Michal Kosák. 488 stran, dop. cena 469 (v e-shopu nakl. 399 Kč).

Isaac Bashevis Singer

RUDOVLÁSKA KEJLE

■ Román vycházel v letech 1976–1977 na pokračování v jidiš v deníku *Forverts*, ale v anglickém překladu dosud knižně nevyšel a autor jej nedovedl do konečného stavu, nechal mu otevřený konec. Singer čtenáře zavádí jak do židovské Varšavy, tak do Ameriky a velice otevřeným a přímočarým způsobem líčí poměry ve varšavském podsvětí. K prostitutce Kejle zahojí láskou nepřilíš početný Jarne a hned po první společné noci se s ní ožení. Ke dvojici se však přihlásí šejdíř Max, jejich starý známý, který provozuje své pochybné obchody na obou stranách oceánu, a manželskou pohodu rozvrátí. Nešťastná Kejle se zamiluje do rabinského synka Bunema a následuje ho do Ameriky.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2021. Z anglického rukopisného originálu s přihlédnutím k jidiš časopiseckému vydání přeložila Gita Zbavitelová. 312 stran, dop. cena 398 Kč.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE AUDITORIUM

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ Při návštěvě akcí dodržujte laskavě aktuální hygienická opatření.

■ 9. 1. od 10 hodin: **Nedělní dílna pro rodiče a děti: *Lviček Arje slaví Tu bišvat***. Víte, proč Židé v Izraeli zasazují v tento den nové stromy? A v čem se strom podobá člověku? Naučíte se novou písničku, zatancujete si a ochutnáte některé plody, kterými oplývá Země zaslíbená. Vstupné 70 Kč. Prohlídka: Španělská synagoga.

■ 10. 1.: **Čtenářský kroužek amerických židovských autorů: *Bernard Malamud***. Při setkání s amerikanistkou Hanou Ulmanovou z Filozofické fakulty UK se budou probírat dvě povídky (*Kouzelný soudek, Jezerní paní*) Bernarda Malamuda (1914–1986). Text doporučujeme přečíst – knihy jsou k zapůjčení ve zkrácené výpůjční době v knihovně ŽMP nebo je lze získat na vyžádání na e-mailu: lucie.krizova@jewishmuseum.cz.

■ 13. 1.: ***Chrám ve starověkém Jeruzalémě: Evidence, kontroverze, nové teorie***. Přednáška doc. Filipa Čapka z Evangelické teologické fakulty UK se bude věnovat možnostem, kde, kdy a jaký se nacházel v Jeruzalémě chrám v době železné II (10.–6. století př. o. l.).

■ 20. 1.: **Vernisáž dvojvýstavy *Přetáté životy & Archy rodiny Maierovy***. Výstavy pojednávají o osudu židovské dívky s moravskými kořeny Ruth Maierové a o příběhu její rodiny.

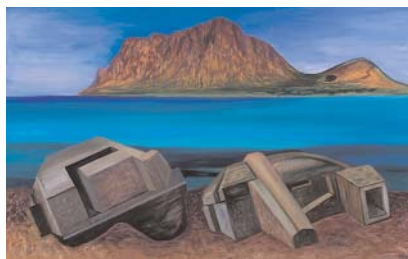
■ 26. 1.: **Židovští architekti v Praze: *Max Spielmann***. Přednáškový cyklus historika architektury Zdeňka Lukeše uvede významné, dnes však již pozapomenuté osobnosti pražské architektonické scény 20. století. Lednová přednáška představí dílo architekta Maxe Spielmanna (1881–1970), autora mnoha staveb rodiny Petschků i dalších budov.

MAISELOVA SYNAGOGA

(Maiselova 7, Praha 1)

■ 6. 1. od 19.00: **Dechové kvintety / *The Prague Philharmonia Wind Quintet***. Koncert jednoho z předních českých dechových kvintetů, jehož členové působí v dechové sekci orchestru PKF – Prague Philharmonia. Na programu jsou skladby autorů od baroka po současnost.

KULTURNÍ POŘADY

J. Róna: *Krajina se dvěma bunkry*, 2019.

Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office – Via Musica a na webových stránkách www.jewishmuseum.cz. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ 19. 1. od 18.00: ***Nebojte se gefilte fiš!*** Beseda s Andreou Ernyeiovou a Pavlínou Šulcovou, autorkami stejnojmenné kuchařky a projektu, jehož cílem je oživit židovskou kuchyni a přiblížit tradiční recepty všem, kteří si na ně sami doma netroufají nebo rádi poznávají nové chutě. Moderuje Jan Fingerland. Vstup volný.

■ 25. 1. od 19.00: **Mariusz Urbanek: *Alma Rosé***. Monodrama v režii Olgy Struskové. Příběh vynikající houslistky Almy Rosé (1906–1944), jež byla v roce 1943 kvůli židovskému původu deportována do Osvětimi. Zde se stala dirigentkou ženského táborevého orchestru. Účinkují Sarah Haváčová a Dámské smyčcové kvarteto. Představení se uskuteční v rámci připomínky Dne památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti a vzniklo ve spolupráci s Nadací Bente Kahan. Vstup volný.

Jaroslav Róna:

NOVÉ OBRAZY

■ **Do konce ledna 2022** je v Galerii Václava Špály (Národní 30, Praha 1) přístupná výstava obrazů od Jaroslava Róny. Jedná se o několik desítek olejomalb z posledních let, jejichž témata jsou historické příběhy, a hlavně pocity zmaru z lidské nepoučitelnosti. Výstava je otevřená denně od 11 do 19 hodin.

MODIGLIANI V ALBERTINĚ

■ Výstava díla Amedea Modiglianiho (a jeho kolegů malíře Pabla Picassa a sochaře Constantina Brâncușiho, viz *Rch* 12/2021) je ve vídeňské Albertině opět otevřená a potrvá už jen do **9. ledna 2022**. Více na www.albertina.at.

GENIZY Z ČESKÝCH A MORAVSKÝCH SYNAGOG

V rámci projektu *Tajemství půdy: Nálezy z geniz českých a moravských synagog*, který vzniká za podpory Fondů EHP a Norska, hodlá Židovské muzeum v Praze představit veřejnosti soubor 1650 nově restaurovaných sbírkových předmětů. Jedná se o svitky Tóry, svítečky do mezuz a modlitebních řemínků, amulety, učební pomůcky, kapesní kalendáře a nejrůznější věci osobní potřeby, které pracovníci muzea našli v uplynulých desetiletích na půdách českých a moravských synagog. Genizami Židé naplňovali příkaz, že mají odkládat předepsaným způsobem předměty, které již neplní svou rituální roli, ale z náboženských důvodů je není možné zničit. Důvodem nařízení je respekt k Božimu jménu, které hebrejské svitky či knihy a další tiskoviny často obsahují. Pracovníci muzea našli i předměty netextové: draperie (které se dotýkaly svitků Tóry, a proto získaly svatost), pokrývky, povijany, ale také čepičky, obřízkové zástěry, a dokonce obuv (jednotlivé boty i páry).

Výzkum genizot probíhal v devadesátých letech 20. století v objektech ve vlastnictví Federace židovských obcí ČR i jejích členských organizací. Pracovníci muzea prozkoumali 13 lokalit a získali přes 3000 nálezů, nejstarší z 16. a nejmladší z 19. století. Často se jedná o pouhé fragmenty a restaurování těchto předmětů je náročné. Nejvýznamnější nálezy pocházejí ze synagog v Bezdruzicích, Kdyni, Březnici, Všeradicích, Zalužanech, Neveklově, Rychnově nad Kněžnou či Luži.

Na projektu zpřístupnění kulturního dědictví židovské komunity se kromě ŽMP podílejí další tři instituce: Regionální muzeum v Chrudimi, Západočeské muzeum v Plzni a Norské centrum pro studium holokaustu a menšin v Oslu. Veřejnosti se projekt představí jednak na tematických výstavách přímo v regionech, odkud nálezy pocházejí: výstava *Tajemství půdy*, která se nejdříve uskuteční v Chrudimi (7. 4.–30. 6. 2022) a zaměří se na nálezy z východočeských geniz. Další výstava pak ve druhém čtvrtletí roku 2023 proběhne v Plzni a zaměří se na nálezy ze západních Čech. Výsledky bádání budou prezentovány také v dvojjazyčném katalogu a prostřednictvím on-line sbírkového katalogu, připravovaných webových stránek a sociálních sítí. (tz, am)

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Školní oslava Chanuky:** Letošní školní oslava Chanuky žáky, studenty i pedagogy velice potěšila. Nejruznější protiepidemická opatření nás sice přiměla změnit plány, ale i tak celá škola společně svátek prožívala. Vzhledem k současné situaci se nemohl konat chanukový bazar ani jsme každé ráno nezapalovali svíčky společně (jednotlivé třídy se střídaly). Nicméně tradiční „bojovka“ proběhla, byť v menších školních skupinkách.

■ **Projektový den:** V průběhu prvního pololetí probíhají jednou měsíčně projektové dny s projektovými dílnami. Zastřešujícím tématem pro všechny skupiny je příběh, konkrétně „síla příběhu“. Jedna dílna probíhá celá v angličtině, jiná má přírodovědné téma a zabývá se ochranou zvířat. V projektové dílně „Příběhy domů kolem nás“ studenti absolvovali krátký okruh s aplikací iWalk, která je provedla po stopách někdejších židovských obyvatel na Vinohradech, a další dílnu navštívil Arnošt Goldflam, který se studenty hovořil o tom, jak se dělá audiokniha.

■ **A co dál?** Kam po Lauderkách? V listopadu přišla do LŠ řada našich absolventů, aby na panelové diskusi debatovali s našimi současnými studenty oktávy a septimy o volbě vysoké školy. Absolventi při debatě hovořili o tom, jakou VŠ si vybrali a proč, jak se připravovali na přijímací řízení, co jim pomáhalo při samotném studiu, zda vysoká škola splnila jejich očekávání a co bylo při přechodu z gymnázia nejtěžší. Debata se točila i kolem uplatnění po dokončení studia.

ip

NADACE ŽIDOVSKÉ OBCE V PRAZE

■ Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhlašuje výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2022. Témata: **podpora vzdělávání a českého židovského školství; ochrana kulturních památek; rozvoj židovských tradic na území České republiky.**

■ Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace Židovské obce v Praze. Termín uzávěrky je stanoven k **28. 2. 2022**. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici na e-mailové adrese: nadacezovp@volny.cz, dále také na internetu: https://www.kehilaprag.cz/cs/stranka/partnerske-organizace/nadace-a-fondy/nzop_244.

jk

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ

Předplatné pro ČR – papírové vydání

■ Předplatné pro Českou republiku zajišťuje výhradně distribuční firma SEND. Předplatné časopisu si lze objednat (nebo obnovit) on-line na časopisovém portálu WWW.SEND.CZ takto: vpravo nahoře zadáte do okénka „hledání“ Roš chodeš, naskočí Vám možnost objednání vyplněním formuláře.

Objednat si časopis lze v Sendu i telefonicky přes call centrum 225 985 225 (mobil 777 333 370) nebo zasláním e-mailové zprávy na adresu send@send.cz. Platit lze on-line kartou, převodem i složenkou, kterou distributor zasílá.

Předplatné pro ČR je **480 Kč** za rok; **240 Kč** za půl roku. Časopis je posílán v neprůhledné folii.

Předplatné do zahraničí – klasické papírové vydání

■ Předplatné do zahraničí vyřizuje redakce *Roš chodeš*. Objednávky zasílejte laskavě na e-mail: roschodes@sefer.cz.

■ Roční předplatné do **Evropy** stojí **800 Kč**. Pro úhradu ekvivalentu částky v EUR nebo v Kč je číslo účtu: **030031-1936511339/0800** (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a. s.; variabilní symbol: 122022; údaj příkazce: jméno předplatitele.

■ Roční předplatné do **zámoří** je **1000 Kč**. Pro úhradu ekvivalentu částky v USD je číslo účtu: 030031-1936511339/0800 (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny, a. s.; variabilní symbol: 122022; údaj příkazce: jméno předplatitele.

Předplatné elektronické verze časopisu ve formátu PDF

■ Objednávky předplatného, zasílaného v podobě PDF v ČR zajišťuje redakce *Roš chodeš*. Objednávky zasílejte laskavě na e-mail: roschodes@sefer.cz.

■ Roční předplatné stojí **300 Kč**. Platební údaje: číslo účtu: 030031-1936511339/0800 u České spořitelny, a. s. (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX); variabilní symbol: 122022; údaj příkazce: jméno předplatitele.

BRNO–MINSK

■ Česká televize informovala, že historikům se podařilo identifikovat 552 obětí holokaustu z řad někdejších studentů a absolventů Masarykovy univerzity v Brně. Jejich jména si mohli přečíst návštěvníci výstavy, která se konala v listopadu na Žerotínově náměstí v Brně v rámci dvoudenního dokumentárního cyklu Brno–Minsk.

Loni 16. listopadu uplynulo 80 let od prvního transportu z Brna do ghetta v Minsku. Domů se vrátila jen hrstka deportovaných. Šéf Ústavního soudu Pavel Rychetský zdůraznil nutnost připomínat si oběti i hrdiny minulosti a bojovat proti xenofobii a antisemitismu i v současnosti. Studenty židovského původu, kteří se na Masarykově univerzitě vzdělávali v letech 1919–1939, dohledávali odborníci v univerzitním archivu podle záznamu o náboženství. Tehdy šlo o povinný údaj. Nalezli 1107 lidí, nejsou mezi nimi ti, kteří deklarovali, že jsou bez vyznání. Následně historici všechna jména prověřovali v databázích obětí holokaustu v Terezíně, Izraeli, Německu a Spojených státech. Výstava pak zmiňuje 552 studentů a absolventů, jejichž jména se podařilo v databázích nalézt. Většina byla zavražděna.

Na Masarykově univerzitě studovala za první republiky řada cizinců, mezi nimi Židé třeba z dnešního Běloruska, Ukrajiny, Moldavska, Polska a Pobaltí. Koncem třicátých let minulého století začali židovští studenti i pedagogové čelit restrikcím, nakonec museli univerzitu opustit.

Brněnská akce nepřipomněla jen transporty brněnských Židů do Běloruska v listopadu 1941. Pozornost věnovala také současné situaci a Bělorusům, kteří našli nyní nový domov v Česku. Mezi nimi jsou i studenti, kterým Masarykova univerzita nabídla speciální stipendia. Akce vyvrcholila 17. listopadu večer debatou o nesvobodě v současném Bělorusku.

NĚPOMŇAŠČIJ NENÍ MISTREM

■ Ruský židovský šachista Jan Něpomňaščij se v listopadu v Dubaji nestal mistrem světa – titul obhájil 31letý norský šachista Magnus Carlsen. Souboj se stejně starým vyzývatelem Janem Něpomňaščim se rozhodl už po jedenácté ze čtrnácti vypsáních partií. Prvních pět partií ještě skončilo remízou, ale z dalších čtyř Carlsen tři vyhrál a po remíze celkový triumf završil. Zklamáný Něpomňaščij prohlásil, že to, co se mu přihodilo s Carlsenem, se mu „v podstatě nikdy na žádné akci nestalo“. „Musím zjistit, proč to tak bylo,“ dodal.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **január** slávi sviatok svojich narodenín: pán Július Koval, nar. 6.1. – 89 rokov; pán Michal Oráč, nar. 8.1. – 73 rokov; pani Yveta Wilmanová, nar. 21.1. – 59 rokov; pán Vojtech Grún, nar. 20.1. – 66 rokov, a pán Jaromír Wolt, nar. 26.1. – 70 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **január** oslavujú narodeniny: pán RNDr. František Alexander – 74 rokov; pán Tomáš Ascher – 86 rokov; pani Ing. Zuzana Bartová – 88 rokov; pán Ing. Pavel Deutsch – 73 rokov; pani Zuzana Dolejší – 70 rokov; pani Mgr. Ružena Färberová – 70 rokov; pán RNDr. Ludovít Fischer – 82 rokov; pani Eva Fundárková – 88 rokov; pán PhDr. Tomáš Kraus – 76 rokov; pani Denisa Nikodemová – 86 rokov; pán Ivan Novák – 79 rokov; pán Ondrej Pető – 87 rokov; pán Ing. Michal Petráš – 74 rokov; pán Ing. Sudek – 65 rokov; pani Eva Svárinská – 78 rokov, a pani Soňa Žiliaková – 70 rokov. Prajeme veľa zdravia.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S ľútosťou oznamujeme, že vo veku 93 rokov zomrela pani Magda Šimková a vo veku 88 rokov pani MUDr. Maja Šteruská.

Zichronan livracha!

ŽO BRNO

V **lednu** oslaví své narodeniny: pan Tomáš Balbinder, nar. 28.1. – 62 let; Hugo Bureš, nar. 28.1. – 10 let; pani Danuška Cupalová, nar. 19.1. – 90 let; Amálie Doležalová, nar. 29.1. – 9 let; pani Bedřiška Felixová, nar. 17.1. – 87 let; pani Klára Hájková, nar. 8.1. – 45 let; pan Matúš Horvatovič, nar. 4.1. – 27 let; pani Věra Maníková, nar. 10.1. – 51 let; Aurélie Matysková, nar. 30.1. – 6 let; Malah Eva Matysková, nar. 30.1. – 10 let; pani Lenka Neumanová, nar. 7.1. – 41 let; pan Richard Salzman, nar. 20.1. – 45 let; pan Petr Urban, nar. 6.1. – 36 let; Petr Urban, nar. 4.1. – 9 let, a pan Jan Vlček, nar. 11.1. – 45 let. Všem přejeme dobré zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **lednu** oslaví jubileum naši členové: pan Martin Elis Šachar – 34 let; pan David Chod – 43 let; pani Zuzana Jančaříková – 59 let; pani Mgr. Isabela Jelínková – 52 let; pani Pavla Kroupová – 43 let; pani Kateryna Machek – 52 let; pan Ivan Schachter – 81 let, a pan Vasyl Tyrpak – 60 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Viktor Klein, nar. 2.1. – 75 let, a pani Dr. Lena Arava-Novotný, nar. 13.1. – 56 let. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a pohody do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **január** oslavujú narodeniny: pán Peter Boček – 75 rokov; pán Marcel Deri – 76 rokov; pani PhDr. Eva Dudová – 62 rokov; pán Ing. Jozef Grünmann – 76 rokov; pani Eleonóra Šnajdárová – 78 rokov; pán MVDr. Ivan Skljarszky – 61 rokov; pán Pavel Tkáčik – 68 rokov; Ladislav Krámer – 65 rokov; pán Ing. Róbert Gold – 62 rokov, a pán Rami Schlanger – 67 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **prosinci** oslavili narodeniny: pani Sára Černíková, nar. 13.12. – 30 let, pan Pavel Avraham Vrátný, nar. 17.12. – 63 let, a pan Jan Hrdlička, nar. 26.12. – 49 let.

V **lednu** oslaví narodeniny JUDr. Petr Ptáčovský, nar. 29.1. – 80 let. Všem našim jubilantům přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **lednu** oslaví jubileum: pan Rudolf Buxbaum, nar. 24.1. – 65 let; pani Hana Cvrkálová, nar. 24.1. – 75 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 86 let; pani Jarmila Látalová, nar. 19.1. – 78 let; pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20.1. – 72 let; pan Lazar Pinchasov, nar. 22.1. – 71 let; slečna Zuzana Hrbková, nar. 6.1. – 22 let, a slečna Dominika Sedláčková, nar. 3.1. – 27 let. Přejeme jim pevné zdraví, štěstí a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **prosinci** oslavili narodeniny: pani Helena Jüngerová, nar. 26.12. – 75 let; pan Ing. Roman Mamula, nar. 13.12. – 55 let; pan Jindřich Markovič, nar. 8.12. – 74 let; pani Ing. Eva Spasovová, nar. 4.12. – 52 let, a pan Ing. Vladimír Weis, nar. 30.12. – 75 let.

V **lednu** oslaví jubileum: pani Eva Rihová, nar. 4.1. – 45 let; pani Mgr. Eva Skotnicová, Ph.D., nar. 19.1. – 49 let; pan Rudolf Synek, nar. 28.1. – 69 let; pan Petr Aron Tesař, nar. 20.1. – 50 let, a pan Ladislav Tuma, nar. 1.1. – 74 let. Všem jubilantům přejeme jim pevné zdraví, štěstí a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že 2. prosince 2021 zemřela ve věku 83 let pani Mgr. Libuše Šigutová. *Zichrona livracha!*

ŽO PLZEŇ

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Michael Beck – 79 let; pani Edith Kašparová – 86 let; pani Marcela Šimandlová – 80 let, a pani Eva Švecová – 84 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **lednu** oslavují narodeniny: pani Růžena Blechová, nar. 26.1. – 88 let; pan Toman Brod, nar. 18.1. – 93 let; pan Petr Budínský, nar. 7.1. – 81 let; pani Edita Diamantová, nar. 6.1. – 75 let; pan Hanuš Gaertner, nar. 4.1. – 96 let; pani Věra Kaucká, nar. 11.1. – 88 let; pani Marie Renata Kolínová, nar. 9.1. – 85 let; pani Viktorie Krupičková, nar. 10.1. – 95 let; pani Anna Kunstová, nar. 21.1. – 92 let; pan Ivan Lefkovits, nar. 21.1. – 85 let; pani Tamara Merunková, nar. 30.1. – 82 let; pani Lisa Miková, nar. 31.1. – 100 let; pan Jiří Pacovský, nar. 27.1. – 75 let; pani Frideta Seidlová, nar. 28.1. – 91 let; pani Dagmar Šabatová, nar. 16.1. – 75 let; pan Alfred Ševčík, nar. 21.1. – 87 let; pani Inka Vostřezová, nar. 4.1. – 92 let; pan Karel Weiss, nar. 10.1. – 86 let, a pani Helena Wiener, nar. 14.1. – 80 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 5. prosince 2021 zesnula ve věku 84 let pani Ing. Nona Smělá. Se zesnulou jsme se rozloučili 7. prosince v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. *Zichrona livracha!*

S lítostí oznamujeme, že dne 23. listopadu 2021 zemřel ve věku 81 let pan Thomas Lamberk. *Zichrono livracha!*

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **január** sa dožívajú jubilej títo naši členovia: pani Ing. Margita Eckhausová – 64 rokov; pán Mgr. Tomáš Čentík – 35 rokov; pani Erika Zelmanovičová – 74 rokov, a pani Eva Petrová – 78 rokov. Jubilantom prajeme všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví narodeniny: pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 46 let; pani Lucie Rolko-Nová, nar. 5.1. – 57 let; pani Anna Mertová, nar. 17.1. – 54 let, a pan Tomáš Štěpnička, nar. 30.1. – 68 let. Přejeme jim pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **lednu** oslaví narodeniny: pani Ing. Klára Pcedičová, Ph.D., a pani MgA. Eva Matějčíková. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a pohody do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

UKRAJINSKO-ŽIDOVSKÉ FÓRUM

V polovině prosince se konalo již potřetí Kyjevské židovské fórum, kvůli pandemické situaci ovšem jen v on-line podobě. Ve virtuálním prostoru se ho zúčastnila řada osobností z Ukrajiny, Izraele, Evropy a USA, včetně prezidenta V. Zelenského a jeho izraelského protějšku J. Herzoga. Účastníci fóra si připomněli 30. výročí navázání ukrajinsko-izraelských vztahů. Konstatovali, že zemi, jež je sice po Rusku největší v Evropě, ale patří k těm nejchudším, pomáhají vazby na izraelské firmy. Z Ukrajiny do Izraele emigrovalo na půl milionu Židů, a mnozí z nich mají zájem o obchod s rodnou zemí. V pandemické krizi, kdy se zde nechalo zatím naočkovat jen 17 procent obyvatel, nabízí Izrael vakcíny i lékařskou pomoc.

Fórum se konalo v době vyostřeného napětí mezi Ruskem a Ukrajinou a prezident Zelenskyj v projevu přirovnal svou zemi k židovskému státu: „Ukrajinci i Židé si váží svobody a usilují o to, aby budoucnost jejich zemí odpovídala jejich představě a nikoli budoucnosti, již nám chystají druzí. Izrael je pro Ukrajinu často příkladem.“

PO ODCHODU KANCLÉŘKY

Odchod Angely Merkelové z funkce německé kancléřky vyvolal otázky, zda nový kancléř půjde v politice vůči židovskému státu v jejích stopách. Před čtrnácti lety v březnu 2008 pronesla Merkelová v projevu v Knesetu památnou větu, která vymezila základ zahraniční politiky vůči Izraeli. Vyjádřila stud nad minulostí své země a zdůraznila historickou odpovědnost Německa za židovský stát: „Tato historická odpovědnost Německa je součástí smyslu jeho existence. To znamená, že pro mě jako německou kancléřku je zcela zásadní izraelská bezpečnost.“ Očekává se sice, že sociální demokrat Olaf Scholz a jeho vláda, v níž jsou zastoupeni i představitelé strany Zelených, se v něčem s izraelským vedením neshodnou (především co se týče jaderné dohody s Íránem nebo výstavby izraelských osad na Západním břehu), ale že politika, již nastolila Angela Merkelová, má už tak pevné základy, že ji nové vedení nezmění.

NÁVRAT K DOHODĚ S ÍRÁNEM

Souběžně s prosincovými a zatím bezvýslednými jednáními ve Vídni, kde se sešli zástupci Francie, Velké Británie, Německa, Číny a Ruska, aby hovořili o možnosti návratu k mezinárodní dohodě s Íránem se

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Gerda III v přístavu na řece Mystic v Connecticutu.

snahou kontrolovat jeho jaderný program, jednali i izraelské představitelé.

Šéf Mosadu David Barnea a ministr obrany Benny Ganc se vydali do Washingtonu, aby upozornili americké představitelky na své obavy a na krizový scénář. Podle Izraele je jediný způsob, jak kontrolovat íránský program, nikoli smlouva, jejíž podmínky Íránci nedodrží, ale tlak, neuzavírání špatných smluv a neukončování sankcí. Izrael se obává o svou bezpečnost a v případě nutnosti je rozhodnut zabránit nejhoršímu a zaútočit na íránská jaderná zařízení. (K tématu viz strana 21.)

SPIELBERGOVA KNIHOVNA

V prosinci oslavil americký režisér Steven Spielberg 75. narozeniny. Při této příležitosti připomněl list *Forward*, že slavný režisér, autor mj. filmů *Čelisti*, *E. T. – Mimozemšťan*, *Jurský park*, série *Indiana Jones* či *Mnichov*, se také zasloužil o digitalizaci přes 12 tisíc jidiš knih. Díky jeho dotaci mohla vzniknout Digitální jidiš knihovna Stevena Spielberga jako součást již známé Nadace Spravedlivých (www.righteouspersons.org). Tato nadace, kterou založil díky výtěžku z filmu *Schindlerův seznam*, pomáhá různým židovským kulturním a historickým projektům. Spielbergova knihovna obsahuje skeny jidiš publikací nejrůznějších žánrů od dětských knih po poezii. Nachází se na adrese na www.yiddishbookcenter.org.

STROM ŽIVOTA V NEW YORKU

V Museum of Jewish Heritage, známé newyorské instituci, která se od roku 1997 systematicky věnuje dokumentování holokaustu, se loni v prosinci konala akce připomínající událost, která se stala v lednu 1943 v Terezíně. Tehdy se několik dětí pod vedením učitelky Irmy Lauscherové rozhodlo zasadit javor, který propašovaly do tábora a o který pak pečovaly. Před budovou muzea nyní vysadili „Strom dětí“, který vyrostl jako odnož původního stromu. Vzpomínkové akce se kromě vedení muzea a zástupců města zúčastnilo několik významných hostů, mj. historik Michael Berenbaum či pamětník a bývalý terezínský vězeň Fred Terna, který vyrostl v Praze. O javor se budou starat žáci z neďaleké základní školy.

GERDA III

V rámci svých aktivit se Museum of Jewish Heritage (MJH) podílelo na opravě a zpřístupnění dánské lodi Gerda III. Loďku, postavenou roku 1926, vlastnil dánský námořní důstojník a strážce majáku. Svou „hvězdnou hodinu“ zažila – stejně jako další veslice – na podzim 1943. Tehdy se Dánové rozhodli zachránit své židovské sousedy před deportací do koncentračních táborů. Zorganizovali pomoc a na soukromých a rybářských lodích odvezli ohrožené Židy (na sedm tisíc osob, téměř celou židovskou populaci země) do neutrálního Švédska. Dánsko Gerdu darovalo newyorskému MJH. To ji nechalo zrestaurovat a vystavilo ji v Mystic Seaport Museum, námořním muzeu v Connecticutu. (am, mh)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 22. 12. 2021.

Cena 30 Kč (1,20 €)